

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Теоретичні засади митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку України.....	6
1.2 Нормативно-правове регламентування митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку України.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	21
2.1 Аналіз індикаторів і показників, що характеризують організацію управління митної політики для стимулювання сталого розвитку в Україні.....	21
2.2 Аналіз стану та ефективності організації митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку в Україні	29
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	38
3.1 Зарубіжний досвід організації митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку в Європейському Союзі та США	39
3.2 Проблеми та напрями покращення організації митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку в Україні	46
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми. Концепція сталого розвитку постійно трансформується, переходячи від первісного рівня занепокоєння світових лідерів щодо майбутнього до більш визначеної моделі бажаної поведінки. Вона вже вважається сучасною науковою доктриною, яка підкріплюється теоретичними підходами та емпіричними доказами і демонструє успішні приклади практичного застосування. Виникнення цієї парадигми пов'язують з вичерпанням потенціалу техніко-економічних моделей, що домінували під час індустріального періоду, та з переходом до епохи постіндустріалізму.

У контексті нашої країни, аналогічно до інших держав світу, активно розробляється та впроваджується стратегія сталого розвитку. У процесі євроінтеграції та реалізації зовнішньоекономічних стратегій, значиме місце займає збалансована зовнішньоекономічна політика, куди входить митна політика держави. В даному аспекті, митна компонента виступає як ключовий елемент, що потребує постійного уваги та вдосконалення з боку державного управління, оскільки зараз є однією з найбільш чутливих сфер у зовнішньоекономічній діяльності.

Набуття Україною спочатку асоційованого членства у Євросоюзі, а наразі визнання її кандидатом у члени ЄС, відкриває значні можливості у сфері міжнародної торгівлі. Проте необхідно пам'ятати про можливі соціально-економічні наслідки цих кроків для держави.

Дослідження напрямів формування митної політики держави та впливу результатів її реалізації митної політики на стабільний розвиток стає особливо актуальним з огляду на сучасний стан економіки України та перспективи її розвитку в повоєнному часі.

Аналіз наукових публікацій. Наукові дослідження в області теоретичних та методичних основ функціонування митної політики в контексті забезпечення сталого розвитку держави активно представлені в роботах таких вчених, як

Т. Андрусак, О. Копиленко, В. Костюк, А. Малько та інші. Також, процеси розробки митно-інноваційної політики детально висвітлені в публікаціях І. Бережнюка, Т. Затонацької, О. Новосада, П. Пашка. Ці автори, а також І. Бережнюк, О. Борисенко, О. Трохимець визначили ключові аспекти митної політики.

Окрему увагу на проблематику сталого розвитку в Україні звертали українські науковці, такі як Білик А., Боголюбов В., Данко К., Зауральська А., Конюк А. Проте, незважаючи на значні наукові напрацювання, які визначають основні теоретичні та методичні підходи до митної політики, ця сфера все ще потребує подальшого аналізу і дослідження для вивчення сталого розвитку в сучасних умовах.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження визначено встановлення сутності і змісту, форм і методів митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку України та визначення напрямів її удосконалення.

Враховуючи вказану мету дослідження, сформульовано наступні завдання:

- визначити теоретичні засади митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку України;
- проаналізувати нормативно-правове регламентування митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку України;
- провести аналіз індикаторів і показників, що характеризують організацію управління митної політики для стимулювання сталого розвитку в Україні;
- провести аналіз стану та ефективності організації митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід організації митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку в Європейському Союзі та США;
- визначити проблеми та напрями покращення організації митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку в Україні

Об'єкт дослідження – митна політика України.

Предмет дослідження – теоретико-методичні аспекти та практичні рекомендації з удосконалення митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку України.

В рамках проведеного дослідження були застосовані різноманітні загальнонаукові *методи*. Зокрема, метод теоретичного узагальнення допоміг систематизувати наукові досягнення та міжнародний досвід у сфері митної політики, уточнити її визначення та ключові принципи, які висвітлені у підрозділах 1.1, 1.2, 3.1. Використання структурно-логічного та системного аналізів уможливило детальний аналіз податкових і митних надходжень, що обговорюється у підрозділі 2.2. Статистичний аналіз застосовано для оцінювання поточного стану митної політики та її впливу на сталий розвиток національної економіки, відображено у підрозділі 2.1. Кластерний аналіз дозволив виявити пріоритетні напрями в розвитку митної політики, що описано у підрозділі 3.2.

Інформаційна основа дослідження складається з Митного кодексу України та інших важливих нормативно-правових актів, які регулюють податкову та митну сферу в Україні. Доповненням служать звітні дані від Державної служби статистики України та Державної митної служби України, а також численні наукові публікації українських та зарубіжних авторів, що аналізують вплив митної політики на сталий розвиток національної економіки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

1.1. Теоретичні засади митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку України

Для з'ясування ролі та значення митної політики у контексті сталого розвитку України, необхідно глибше розібратись у її сутності. Різні автори надають різні визначення митної політики, які підкреслюють її багатовимірність (Додаток А). В аналізі сутності митної політики критично важливо враховувати її інтеграцію в систему державного управління зовнішньоекономічною діяльністю. Митна політика повинна розглядатися не просто як теоретична категорія, а як практично реалізований елемент, який включає стратегічне визначення напрямів, механізмів та методів діяльності уповноважених органів. Її ефективність залежить від здатності держави забезпечити належні організаційно-правові умови для розширення відтворення, вдосконалення структури зовнішньої торгівлі, зміцнення економічної безпеки та захисту інтересів національних виробників [10, с. 131] (Додаток Б).

Ключовим аспектом митної політики є регулювання комерційних угод, що передбачає ввезення або вивезення товарів через митний кордон України, що супроводжується передачею права власності між українськими та іноземними партнерами. Отже, головна мета державної політики України у довгостроковій перспективі полягає у створенні умов для забезпечення глобальної конкурентоспроможності національної економіки, що відображено у планах та стратегіях на міжнародному рівні [14].

Для досягнення цілей, спрямованих на забезпечення міцних позицій України в світовій економіці, необхідно вирішити низку конкретних завдань. Серед них важливо виділити:

- розвиток і використання існуючих конкурентних переваг України в аграрному секторі, переробній промисловості, виробництві та транспорті;
- зміцнення глобальної конкурентоспроможності переробних галузей через застосування митно-тарифної політики, регулювання внутрішніх ринків, залучення іноземного інвестиційного капіталу та створення в галузях центрів компетенції, які інтегруються в світові ланцюги виробництва доданої вартості;
- формування стабільних та диверсифікованих економічних зв'язків зі світовими економічними центрами для забезпечення тривалої стійкості національної економіки в умовах глобальних викликів;
- посилення ролі України в рішенні глобальних проблем та участі у формуванні світового економічного порядку [18, с. 8].

Щодо структури учасників відносин у сфері державної митної політики, основними суб'єктами є:

- суб'єкти господарювання, які є власниками товарів, що переміщуються через митний кордон України;
- суб'єкти державного управління, що формують правила діяльності для зовнішньоторговельних і митних суб'єктів, до яких відносяться Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України;
- митні органи, які виступають як суб'єкти реалізації державної митної політики, серед яких основними є Державна митна служба України та її службовці.

Особлива увага у цьому контексті приділяється другій та, насамперед, третій групі учасників, оскільки їх діяльність безпосередньо впливає на реалізацію митної політики та відповідає за її ефективність у масштабах національної економіки.

Для того, щоб діяльність в сфері митниці визнавалася як форма державного впливу, критично важливим є формування та реалізація відповідного

державного підходу. Цей підхід проявляється через ретельне та систематичне регулювання відносин, що виникають у процесі переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон. Вплив держави на митні операції характеризується двома основними аспектами:

По-перше, держава формує єдині правила для переміщення товарів і транспортних засобів, що спрямовані на стандартизацію процедур;

По-друге, державний вплив здійснюється через митний контроль, який слугує механізмом забезпечення безперечного дотримання установлених правил [18, с. 9].

Митна політика виконує декілька ключових функцій:

- Фіскальна функція полягає у наповненні державного бюджету за рахунок зборів та податків;
- Контрольно-охоронна функція спрямована на забезпечення правового режиму на державних кордонах, контроль за переміщенням вантажів, цінностей і громадян, дотримання карантинних норм, а також боротьбу з контрабандою і розкраданнями [23, с. 169].

В останні десятиліття митна політика набула важливого значення в контексті торгово-політичної ролі в міждержавних інтеграційних процесах та відносинах. Ці розширені функції стають об'єктом взаємодії та конфлікту між різними легальними та нелегальними інтересами, що охоплюють широкий спектр від глобальних та об'єктивних до суб'єктивних і корисливих. В результаті митна політика відзначається своєю складністю та динамічністю, особливо в умовах структурних змін в суспільстві.

Комплексність існуючих проблем в сфері митної політики часто ускладнює пошук та впровадження ефективних норм для її реалізації. Це вимагає ретельного обґрунтування стратегій, які би задовольняли державні, громадські та особисті інтереси громадян, а також забезпечували захист від зовнішніх загроз здоров'ю, майновим інтересам, національним традиціям та навколишньому середовищу.

Митна політика охоплює широкий спектр заходів та принципів, серед яких:

- засади переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів;
- процедури митного оформлення, які включають різні митні режими, що визначають правовий статус товарів та обов'язки сторін при їхньому митному оформленні;
- тарифне та нетарифне регулювання, включаючи спеціальні захисні, антидемпінгові та компенсаційні заходи для регулювання імпорту товарів;
- справляння митних платежів та надання митних пільг;
- здійснення митного контролю та правова регламентація відносин між учасниками митних процедур з метою захисту прав та законних інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності [31, с. 162].

Такий широкий перелік компонентів митної політики підкреслює її складність та важливість у вирішенні внутрішніх та міжнародних завдань, спрямованих на розвиток та безпеку держави.

Державна митна політика є важливим сегментом державного управління, що володіє фінансовим характером і спрямована на регулювання відносин, які виникають під час переміщення товарів через митний кордон. Вона реалізується через створення єдиних правил, чиє дотримання є обов'язковим при проведенні митних операцій.

Мету митної політики можна систематизувати в такі основні блоки:

- економічні цілі, які включають поповнення доходної частини державного бюджету України через стягування митних платежів;
- регулятивні цілі, що охоплюють організацію і регулювання товарообігу через митний кордон;
- правоохоронні цілі, спрямовані на захист законних інтересів і прав, що виникають при переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон [18, с. 12] (Додаток Б).

Сукупність цих цілей визначає сутність митної політики, яка відіграє критичну роль у системі державної політики України, важливою складовою якої є захист економічних інтересів країни.

Роль державної митної політики у вирегулюванні зовнішньоторговельних відносин охоплює такі напрямки:

- збір статистичних та оперативних даних про зовнішньоторговельні операції;
- аналіз структури зовнішньої торгівлі та її узгодження з міжнародними стандартами митної політики;
- розробка національної номенклатури, враховуючи світовий досвід та потреби місцевих виробників і споживачів;
- визначення національних пріоритетів з урахуванням глобальної інтеграції української економіки;
- розробка економічних та адміністративних механізмів для захисту економічного суверенітету, національного виробника та просування українських товарів на міжнародних ринках;
- створення правил, що забезпечують національні інтереси при переміщенні товарів та транспортних засобів;
- забезпечення дотримання митних формальностей учасниками зовнішньоекономічних операцій;
- створення інфраструктури для цивілізованого виконання митних процедур;
- контроль за дотриманням встановлених правил і своєчасна реакція на порушення [35, с. 54].

Принципи митної політики визначаються різними критеріями, які відображають її багатогранність. По-перше, вони можуть бути класифіковані за функціями держави, що включає принципи формування та реалізації митної політики. По-друге, принципи поділяються за напрямками митної політики, включаючи захист митних інтересів, забезпечення митної безпеки, регулювання зовнішньої торгівлі, захист внутрішнього ринку, сприяння розвитку економіки та

інтеграції до світової економіки. По-третє, в залежності від функціонального призначення, митна політика включає соціально-правові та спеціально-правові принципи. Нарешті, залежно від територіальної спрямованості, розрізняють принципи зовнішньої економічної політики та принципи внутрішньої економічної політики.

Визначення, які допомагають зрозуміти основні принципи, на яких базується державна митна політика наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 - Загальні принципи державної митної політики

Принцип	Визначення
Верховенство права	Цей принцип є ключовим для всіх напрямків діяльності держави, оскільки він охоплює такі аспекти, як чесність, порядність, справедливість, повага, рівність та заборона довільних дій.
Законність	Принцип законності в митній політиці зобов'язує всі державні органи і офіційних осіб діяти строго відповідно до закону і конституційних положень, гарантуючи правомірність їхніх дій.
Збалансованість інтересів	В митній політиці важливо підтримувати баланс між потребами держави у наповненні бюджету та дотриманні митних правил з одного боку, та потребами громадян у мінімізації бюрократії та адміністративних перепон при переміщенні товарів через кордон з іншого.
Неприпустимість подвійного оподаткування	Принцип, що вирішує проблему виникнення подвійного оподаткування через наявність різних податкових систем між країнами, через які переміщуються товари або транспортні засоби.
Єдність митних режимів	Принцип вимагає застосування однакових митних правил до всіх учасників митних відносин, забезпечуючи однорідність митних процедур, прав та обов'язків, що виникають у процесі переміщення товарів.
Прозорість, гласність	Принцип передбачає відкрите інформування про митні процедури, результати митного контролю та виявлені порушення, що сприяє здійсненню громадського контролю в митній сфері.

Джерело: сформовано автором за даними [18]

Зовнішньоторговельна політика слугує основою митної політики і представляє собою систему заходів, спрямованих на розвиток економічних відносин між державою та зарубіжними партнерами. Ця політика включає в себе визначення обсягів, географічного розподілу та структури товарного обігу як експорту, так і імпорту. Окрім економічних аспектів, зовнішньоторговельна політика також має значення в дипломатичних, науково-технічних, культурних та

транспортних відносинах, що впливає на багатоаспектність міжнародних взаємодій держави [24, с. 10].

Термін "механізм" використовується у різних контекстах і має кілька значень. У технічному сенсі, це стосується внутрішнього устрою машин або пристроїв, які приводять їх у дію. В контексті управління, механізм означає систему або пристрій, що регулює певний вид діяльності, зокрема, державний механізм управління.

Управлінський механізм у державному управлінні включає засоби та методи впливу на фактори, які визначають результати діяльності управлінського об'єкта, включаючи як внутрішні, так і зовнішні фактори. У контексті нашого дослідження вживаються такі терміни, як "механізми реалізації митної політики", включаючи організаційно-функціональні, правові та економічні механізми, які разом формують цілісну структуру для забезпечення ефективності митної політики [18, с. 15].

Механізм формування та реалізації державного управління в Україні включає комплексний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів та закономірностей, які дозволяють державним управлінським органам відчувати та аналізувати потреби, інтереси та цілі суспільства. Ці компоненти інтегруються у вироблення управлінських рішень і реалізуються через конкретні дії, підкріплені державною владою [18, с. 16].

У контексті визначення Цілей сталого розвитку в Україні (рис.1.1), зокрема, важливо враховувати глобальні орієнтири розвитку та принципи сталого розвитку, а також громадську думку про майбутнє країни. Світовий досвід демонструє, що суспільний прогрес залежить від уміння підтримувати баланс між забезпеченням економічного зростання, зміцненням конкурентоспроможності бізнесу, екологічною безпекою, та зменшенням соціальної нерівності [9, с. 31].

Задля досягнення довгострокових цілей сталого розвитку, необхідно методично виконувати встановлені короткострокові та середньострокові завдання. Ефективне досягнення цих цілей вимагає якісного управління, боротьби з корупцією та активної підтримки з боку суспільства.

Для забезпечення ефективності управління та впровадження Цілей сталого розвитку (ЦСР) в Україні, важливою є наявність чесної, прозорої влади, активної участі населення у прийнятті рішень і контроль за їх виконанням. Це має бути враховано при формулюванні стратегічних цілей країни. Однак, в Україні ще існують інституційні та методологічні виклики в процесі адаптації ЦСР до національних завдань.

Рисунок 1.1 - Цілі сталого розвитку, адаптовані для України (2015–2030 роки)

Джерело: сформовано автором за даними [24]

Дослідження показало, що для підвищення ефективності цього процесу потрібно вжити наступні заходи:

Підвищення статусу координаційного органу. Потрібно забезпечити вищий статус органу, що координує ЦСР в Україні, а також його підзвітність перед Верховною Радою та громадськістю.

Комплексний аналіз індикаторів. Необхідно провести аналіз відповідності національних індикаторів, визначених у Національній доповіді, до Глобальних індикаторів ООН.

Інтеграція ЦСР у національне планування. Створити умови для врахування національних завдань ЦСР у розробці державних, галузевих та місцевих програм і стратегій.

Моніторинг досягнення ЦСР. Впровадити систему моніторингу національних індикаторів ЦСР на рівні центральних та місцевих органів влади, визначити порядок проведення цього моніторингу.

Контроль за реалізацією ЦСР. Встановити інституцію, відповідальну за контроль ефективності діяльності органів влади і цільове використання фінансових ресурсів у рамках ЦСР, наділити її відповідними правами та повноваженнями.

Збір даних згідно з ООН методологією. Забезпечити регулярний збір даних щодо національних показників ЦСР, використовуючи методології, затверджені ООН [27, с. 115].

На поточному етапі зовнішньоекономічної діяльності торговельна політика України демонструє відсутність системного підходу, що виражається через епізодичний характер торгівлі та спроби держави лібералізувати ці процеси. Проте, зовнішньоекономічна політика не обмежується лише торгівлею чи інвестиційними та науково-технічними аспектами. Вона включає в себе вирішення широкого спектру завдань, пов'язаних з інтеграцією національної економіки України у світову економічну систему, де основною метою є максимізація національного прибутку у світовому масштабі.

В процесі інтеграції в глобальну економіку Україна, як і багато інших країн, стикається з численними викликами, що включають невідповідність економіки до високоефективних форм міжнародної співпраці, що особливо актуально у світлі сучасних економічних реалій [9, с. 35].

Для того, щоб забезпечити перспективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності, Україні потрібно зосередитися на повному використанні свого

потенціалу через ефективну міжнародну взаємодію у сферах науки та технологій, торгівлі та фінансів, спрямовуючи зусилля на становлення конкурентоспроможної національної економіки. Такий підхід допоможе країні зайняти вагомe місце у світовій економіці і значно покращити якість життя своїх громадян.

1.2 Нормативно-правове регламентування митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку України

Сталий розвиток визначається як процес, що забезпечує задоволення потреб сучасного суспільства без ставлення під загрозу можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Він включає в себе не лише економічний зріст, але й соціальну справедливість та охорону навколишнього середовища, побудовану на основах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу та етичних цінностей.

Проте, у контексті України, на законодавчому рівні існують суттєві виклики щодо унормування поняття сталого розвитку, що призводить до недостатньої узгодженості нормативно-правових актів, спрямованих на його забезпечення [24, с. 7]. Хоча Конституція України визначає необхідність виконання державних та регіональних програм соціально-економічного розвитку, охорони довкілля, і культурного розвитку за статтею 119, вона не враховує специфіку створення стратегій сталого або еколого-соціально-економічного розвитку, що створює додаткові бар'єри у стратегічному плануванні.

На міжнародному рівні, 25 вересня 2015 року, держави-члени ООН ухвалили 17 Цілей сталого розвитку, які мають стати орієнтирами до 2030 року і базуються на досягненнях Цілей розвитку тисячоліття, реалізованих з 2000 до 2015 року. Ці цілі сталого розвитку визначають комплексні завдання, спрямовані на забезпечення гармонійного розвитку в усіх аспектах життя на планеті, зокрема і для України.

З урахуванням цих аспектів, для України критично важливо адаптувати своє законодавство та стратегічне планування для ефективної реалізації принципів сталого розвитку, щоб відповідати як національним, так і глобальним вимогам.

Основні принципи митної політики України визначені Законом "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16 квітня 1991 року № 959-XII. Цей закон закладає фундаментальні засади для діяльності суб'єктів у цій сфері, зокрема:

- принцип суверенітету України у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва;
- принцип юридичної рівності та недискримінації;
- принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- принцип еквівалентності обміну та неприпустимість демпінгу [4].

Конституція України 1996 року закріплює конституційні основи митної справи і визначає головні засади митної політики як важливої складової державної політики. Зокрема:

Стаття 18 окреслює напрям зовнішньополітичної діяльності України, спрямований на забезпечення національних інтересів та безпеки через мирне і взаємовигідне співробітництво з іншими країнами.

Стаття 85 визначає роль Верховної Ради України у формуванні засад внутрішньої та зовнішньої політики.

Пункт 9 статті 92 встановлює, що принципи зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності та митної справи визначаються виключно законами України.

Пункт 8 статті 116 визначає функції Кабінету Міністрів України, який забезпечує організацію та виконання зовнішньоекономічної діяльності та митної справи [1].

Ці положення формують структурну та правову основу для регулювання митної політики в Україні, підтримуючи її інтеграцію у глобальну економіку та відповідність міжнародним стандартам і вимогам.

Державна митна служба України виступає головним центральним органом, який відповідає за реалізацію державної митної політики та управління митною системою країни. Вона забезпечує виконання положень та стабільність митної системи, а також несе повну відповідальність за її функціонування [28].

Митний кодекс України служить основним нормативно-правовим документом, що регулює митну справу та митну політику в країні. Він встановлює основні завдання митної політики, такі як:

1. Захист економічних інтересів України та забезпечення виконання зобов'язань за міжнародними договорами у митній сфері;
2. Встановлення правових норм для захисту інтересів споживачів і дотримання державних інтересів на зовнішніх ринках;
3. Організація та забезпечення функціонування єдиної, узгодженої та стабільної митної системи;
4. Визначення основних принципів регулювання митних відносин;
5. Підвищення рівня організаційних та правових гарантій учасників митних відносин та удосконалення системи їх відповідальності;
6. Створення умов для ефективної боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, включно з контролем за валютними операціями [2].

Важливим аспектом Митного кодексу є положення, згідно з яким у разі коли міжнародним договором України, ратифікованим Верховною Радою, встановлені правила, що відрізняються від тих, що передбачені законами України, застосовуються правила міжнародного договору. Це підкреслює пріоритет міжнародних зобов'язань та інтеграцію України у світову митну та торговельну систему [2].

Закон України “Про Митний тариф України” від 4 червня 2020 року № 2697-IX є ключовим у структурі регулювання митної політики країни. Цей закон визначає митний тариф як невід'ємну частину законодавства, який містить перелік ставок ввізного мита на товари, імпортовані на територію України. Всі товари систематизовані відповідно до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), яка базується на Гармонізованій

системі опису та кодування товарів [5]. Це законодавство лежить в основі зовнішньоекономічної діяльності, регулювання перевезення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, і сприяє реалізації правових відносин в контексті євроінтеграційного курсу держави.

Крім Митного кодексу та Закону про митний тариф, важливу роль у регулюванні митних питань відіграє також Податковий кодекс України, який визначає порядок оподаткування, включаючи податок на додану вартість і акцизний податок на імпортовані товари та послуги [2]. Ці нормативні акти взаємодіють із спеціалізованими законодавчими актами, які встановлюють ставки мита на імпортовані товари, і роз'яснюють положення щодо компенсаційних, спеціалізованих і антидемпінгових форм мита.

Крім того, митна політика України також регулюється різними міжнародними договорами, ратифікація яких здійснюється Верховною Радою України. Ці договори мають пріоритет над національним законодавством у випадках, коли встановлені ними правила відрізняються від внутрішньодержавних. Така інтеграція міжнародних норм сприяє забезпеченню консистентності у здійсненні митної політики та відповідності глобальним стандартам і вимогам.

Митна політика України зазнає активної трансформації, що зумовлено потребою у гармонізації з європейськими стандартами та вступом країни до міжнародних економічних співдружностей, зокрема, Світової організації торгівлі. Членство в цих організаціях впливає на суверенність національного законодавства, особливо у сфері торгівлі, зменшуючи тарифні та нетарифні бар'єри і сприяючи вільному обміну товарами та послугами. Такі кроки є частиною ширшого процесу євроінтеграції, який вимагає значних змін у вітчизняній митній політиці, щоб відповідати міжнародним вимогам [10, с. 136].

У цьому контексті, Україна має розробити та впровадити низку заходів для реформування внутрішнього законодавства у відповідності до міжнародних норм. Важливо ретельно регулювати основні принципи взаємодій у митній системі, забезпечувати їх стабільність і ефективність. Не менш актуальним є і підвищення

контролю за митними процедурами та посилення заходів проти незаконного переміщення товарів через кордон. Крім того, важливо закріпити в законодавстві норми, які захищатимуть інтереси споживачів та підвищатимуть відповідальність учасників митних відносин. Наостанок, актуалізація міжнародних договорів і законодавства в митній сфері має стати запорукою захисту економічних інтересів країни [8, с. 91].

Основи формування та виконання зовнішньоекономічної та митної політики України врегульовані рядом фундаментальних документів, зокрема Конституцією України [1], Митним кодексом України [2], а також іншими законами та нормативно-правовими актами. Проте ця система має декілька недоліків, які ускладнюють визначення кола учасників, розподіл їхніх повноважень та встановлення відповідальності за прийняті рішення.

Розгляд митної політики як складного соціального феномена вказує на недоцільність обмеження кола суб'єктів, задіяних у її формуванні, виключно до державних органів. Важливу роль у цьому процесі відіграють не лише офіційні структури, але й різноманітні громадські та політичні організації, групи тиску та інші суб'єкти, що представляють інтереси різних сегментів населення. Їхній вклад є критичним для балансування та прийняття ефективних рішень у сфері митної політики.

Державна митна політика як складова зовнішньоекономічної політики, має бути науково обґрунтована та базуватися на синтезі різноманітних теорій різних галузей науки.

Формування успішної зовнішньоекономічної стратегії тісно пов'язане з ефективною митною політикою, яка є ключовим елементом державної регулятивної діяльності. Важливими інструментами у цій сфері є тарифні та нетарифні заходи. В українському законодавстві відсутнє чітке визначення нетарифних заходів, які зазвичай охоплюють обмежувальні та заборонні дії, задекларовані у законах. Використання нетарифних заходів можливе у широкому спектрі областей, включаючи захист моральних цінностей, релігії, довкілля та національної безпеки.

Регулюючий вплив ПДВ та акцизного податку на соціально-економічний розвиток є значущим аспектом, що вимагає ретельного аналізу з боку уряду при зміні податкових ставок. З одного боку, збільшення нетарифного регулювання може стимулювати зростання валового внутрішнього продукту, але з іншого – також може спричинити інфляцію.

У контексті складної економічної ситуації в Україні, необхідно вести постійну роботу над розробкою системи для ідентифікації, аналізу та прогнозування нетарифних бар'єрів у зовнішній торгівлі, щоб забезпечити стабільність міжнародних економічних відносин.

З урахуванням інтеграції України у світову економіку, відкриття українського ринку для іноземних товарів та послуг за умовами домовленостей з СОТ та ЄС, критично важливою є розробка раціональної митної політики, яка є основою економічної безпеки країни. [14] Це включає в себе адаптацію до європейських стандартів, модернізацію застарілих технологій та зміцнення нормативної бази.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз індикаторів і показників, що характеризують організацію управління митної політики для стимулювання сталого розвитку в Україні

Зростаюча геополітична, економічна, екологічна та соціальна нестабільність у світі, особливо в останні роки, викликає необхідність розробки та впровадження ефективної політики сталого розвитку. Ця політика заснована на прийнятті збалансованих рішень, які враховують економічні, соціальні та екологічні аспекти для досягнення цілісних результатів в економічній діяльності та соціальному прогресі.

Для оцінки ефективності цих зусиль Україна використовує свої позиції в міжнародних індексах сталого або зеленого розвитку. Ці індекси надають важливу інформацію про рівень успішності трансформацій, що відбуваються в державі, і відображають тенденції змін [24, с. 4].

За даними ЮНКТАД, світовий розвиток зазнав серйозного впливу від подвійних зовнішніх шоків у недавні два роки, що суттєво вплинуло на досягнення встановлених Цілей сталого розвитку до 2030 року. Ці впливи включають наслідки пандемії COVID-19 та війни в Україні, що призвели до каскаду криз — фінансової, продовольчої, та енергетичної. Такі події створюють серйозні виклики не тільки для розвиваючихся країн, а й для глобальних зусиль зі сталого розвитку [24].

На Політичному Форумі Високого Рівня, який проходив у липні 2022 року, Генеральний секретар ООН підкреслив у своїй доповіді значення відновлення після пандемії COVID-19 за принципом "покращення того, що було", одночасно сприяючи реалізації Порядку денного до 2030 року. Він зазначив, що це вимагає

від країн розроблення та фінансування стратегій, які б зміцнили стійкість людини, соціальної сфери, економіки та планети в цілому, та спрямованих на раціональний розподіл ресурсів для досягнення цілей [24, с. 6].

У доповіді про фінансування сталого розвитку 2022 року також акцентовано на тому, що пандемія висунула на передній план взаємозв'язки між економічними, соціальними та екологічними аспектами сталого розвитку. В умовах зростаючих системних і взаємопов'язаних ризиків, стає особливо важливою послідовність і узгодженість політичних заходів.

Ці заяви відображають результати п'ятдесятирічних зусиль системи ООН у сфері сталого розвитку. Варто згадати, що саме 50 років тому, на першій Конференції з довкілля та розвитку в Ріо де Жанейро, було започатковано "Порядок денний на XXI століття" та прийнято Декларацію Ріо, що закликала до прийняття національних стратегій сталого розвитку. Проте, незважаючи на ініціативи, такі як зелена економіка та зелене зростання, які були відповіддю на кризи 2008–2011 років, прогрес у впровадженні цих засад у різних країнах залишається недостатнім [37].

Конференція "Ріо+20", що відбулася у червні 2012 року в Ріо де Жанейро, стала важливим кроком у розвитку національних стратегій зеленого напрямку та сприяла створенню системи індикаторів для моніторингу прогресу в сталому розвитку [24].

Відповідно до нового глобального Порядку денного у галузі розвитку до 2030 року, який був прийнятий у вересні 2015 року, основою для забезпечення динаміки розвитку стає інклюзивна трансформаційна економіка, побудована на принципах стійкості виробництва та споживання. Реалізація 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), ухвалених на саміті, залежить від комплексного підходу до зеленої трансформації національних економік і постійного її моніторингу.

6 червня 2017 року Генеральною асамблеєю ООН була затверджена Глобальна система показників, яка нараховувала у 2022 році 217 показників, порівняно з 115 у 2016 році. Однак, дані для оцінки восьми з 17 ЦСР були

доступні лише для менш ніж половини з 193 країн або регіонів за період з 2015 року.

У контексті України, за даними Держстату, існує прогалина у метаданих по 32 індикаторах для 27 завдань з 13 ЦСР [34]. Недостатність доступу до порівнянних міжнародних даних створює серйозні виклики для обґрунтування методології проведення рейтингових досліджень країн [9, с. 32].

Швидка динаміка геополітичних змін та зростаючі ризики для сталого розвитку країн спричинили розширення спектру рейтингових досліджень. Відтепер аналізи охоплюють не лише окремі компоненти сталого розвитку, як-от екологічні аспекти, але й якість політик у всіх трьох складових — економічній, соціальній та екологічній — з використанням комплексних груп індикаторів.

Перш за все, спеціалізовані індекси, такі як індекс екологічної ефективності, індекс екологічного сліду та індекс водного стресу, виступають базовими даними для більш комплексних агрегатних індексів. По-друге, спостерігається активне удосконалення методик оцінювання відповідно до нових тенденцій. По-третє, з прийняттям у 2015 році країнами-членами ООН зобов'язань щодо Порядку денного на період до 2030 року, методики міжнародних досліджень тепер активно включають індикатори та критерії, необхідні для оцінки досягнень Цілей сталого розвитку.

Серед ключових міжнародних агрегатних індексів та досліджень, що вимірюють сталість розвитку, слід виділити наступні: Індекс ефективності переходу до сталого розвитку (Transitions Performance Index, TPI), Індекс зеленого майбутнього (Green Future Index, GFI) [30], Індекс Цілей сталого розвитку (Index SDG), який відображає обов'язки урядів щодо їх виконання [37], Індекс зеленого зростання (Green Growth Index, GGI), Глобальний індекс зеленої економіки (The Global Green Economy Index™, GGEL) та Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності (Global Sustainability Competitiveness Index, GSCI) [24, с. 8].

Особливо важливим є Індекс ефективності переходу до сталого розвитку (ІЕП), створений Генеральним директором Єврокомісії з питань досліджень та

інновацій у 2021 році. Цей індекс застосовується для оцінки, наскільки ефективно країни, включаючи членів ЄС та 45 інших держав, що разом налічують приблизно 76% населення світу, реалізують політику сталого розвитку. Він аналізує ефективність у чотирьох ключових сферах: економічній, соціальній, екологічній та управлінській [24, с. 10].

Таблиця 2.1 - Індеси, у яких представлена Україна

№	Назва дослідження/ індексу	Місце України	Рік публікації
1.	Індекс ефективності переходу до сталого розвитку (ІЕП, англ. <i>TPI</i>)	64/72	2022
2.	Індекс зеленого майбутнього (ІЗМ, англ. <i>GFI</i>)	61/76	2022
3.	Індекс ЦСР (англ. <i>Index SDG</i>)	37/163	2022
4.	Індекс зеленого зростання (ІЗЗ, англ. <i>GGI</i>)	33/117	2020
5.	Глобальний індекс сталої конкурентоздатності (ГІСК, англ. <i>GSCI</i>)	66/180	2021

Джерело: сформовано автором за даними [24]

Дані ІЕП вказують на те, що протягом останнього десятиліття, починаючи з 2011 року, майже всі країни Європейського Союзу демонструють значний прогрес у сталому розвитку. За цей період середній показник прогресу країн ЄС склав 4,9%, що вище за світовий середній показник, який становить 4,3%. Ці дані свідчать про високу активність та зобов'язання Європейського Союзу щодо досягнення сталого розвитку на різних рівнях управління та соціально-економічної діяльності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Місце та бали країн Європи - не членів ЄС та Центральної Азії за Індексом ефективності переходу до сталого розвитку (ІЕП)

Місце за ІЕП		Назва країни	Значення ІЕП в балах за напрямками переходу				
у регіоні	у світі		загальний	економічний	соціальний	екологічний -	управління
1	1	Швейцарія	78,4	79,8	82,9	71,7	83,0
2	5	Велика Британія	73,3	58,2	77,1	78,0	75,7
3	8	Норвегія	71,3	67,3	85,8	54,2	86,8
4	31	Ісландія	61,2	67,2	89,7	28,7	79,1
7	44	Вірменія	54,2	33,1	66,2	55,6	59,6
8	49	Грузія	53,2	29,8	61,8	56,0	61,1
9	53	Туреччина	51,9	47,1	53,5	55,6	49,3
10	56	Молдова	50,6	41,4	65,8	46,8	51,3
13	61	Сербія	49,4	37,5	63,4	42,8	57,1
14	64	Україна	48,5	40,3	70,5	42,7	45,7

Джерело: сформовано автором за даними [24]

У недавньому рейтингу Індексу ефективності переходу до сталого розвитку (ІЕП), Україна посіла 64 місце серед 72 країн, покращивши свою позицію на 4,6% з 2011 року і на 0,4% з 2020 року. Виділяється виступ України за соціальним підіндексом, де країна здобула 70,5 балів і посіла 38 місце, увійшовши до групи країн з сильними перехідними показниками. Проте за економічним підіндексом Україна здобула лише 40,3 бали (48 місце), за екологічним – 42,7 бали (61 місце) і за управлінським – 45,7 бали (62 місце). Зокрема слабкими точками залишаються "Енергетична продуктивність", де Україна опинилась на 71 місці, та "Верховенство права" і "Ресурсна продуктивність", де країна зайняла 67 місце.

Щорічний звіт про сталий розвиток (The Sustainable Development Report, SDR), визначає прогрес країн у досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР), використовуючи середній показник Індексу ЦСР (sdgindex) для кожної з 193 країн-членів ООН. Звіт SDR 2022 під назвою "Від кризи до сталого розвитку: ЦСР як дорожня карта до 2030 року" оцінює 94 глобальних індикатори і 26 додаткових індикаторів для країн ОЕСР, забезпечуючи комплексний огляд прогресу країн до Цілей сталого розвитку. Оцінка включає лише ті країни, для яких доступні дані щонайменше по 80% змінних з усіх 17 ЦСР, тому в цьому році в рейтингу порівнювались дані лише 163 країн з 193 [24, с. 12].

У Індексі Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) 2023 року лідирують три скандинавські країни — Фінляндія, Швеція та Данія. Вони разом з іншими європейськими країнами увійшли до десятки кращих (Додаток В). Ці країни показують високу результативність у досягненні цілей на 2030 рік, з рівнем досягнення понад 80%, хоча і не досягли повних 100%. Це зумовлено, серед іншого, високими національними цілями, які країни ЄС встановили для себе, особливо по ЦСР 2, 3, 6, 9, 13, 16, 17.

Україна займає 38 позицію серед 193 країн і демонструє прогрес у досягненні ЦСР 1 (подолання бідності), ЦСР 10 (скорочення нерівності) та ЦСР 11 (сталий розвиток міст і громад). Проте ЦСР 9 (промисловість, інфраструктура та інновації), ЦСР 2 (міцне здоров'я і благополуччя), ЦСР 15 (захист і

відновлення екосистем суші), ЦСР 16 (мир, справедливість та сильні інститути) залишаються проблемними сферами для країни.

На половині шляху до 2030 року зусилля та зобов'язання різних країн на підтримку ЦСР значно варіюються. Амбітні та чітко визначені національні цілі, стратегії та плани відіграють ключову роль у перетворенні ЦСР на практичну програму дій. Це включає інтеграцію цілей у національні плани, бюджети та системи моніторингу.

Щодо України, глобальні ЦСР були адаптовані до національних умов у доповіді "Цілі сталого розвитку: Україна" [9, с. 32], яка була підтримана Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. Добровільну національну доповідь про досягнення ЦСР було представлено на Політичному Форумі високого рівня ООН зі сталого розвитку у липні 2020 року [9].

На основі проведеного аналізу можна визначити індикатори затримки України на шляху до сталого розвитку (Додаток Г).

Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності (ГІСК, англ. GSCI) розробляється компанією SolAbility, аналітичним центром та консалтинговою компанією у сфері сталого розвитку, з 2012 року. Цей індекс вимірює поточну та майбутню спроможність національних економік створювати та підтримувати фінансове та нефінансове багатство для населення, використовуючи 131 показник, згрупований у п'ять підіндексів:

Індекс природного капіталу (ІПК) фокусується на стані навколишнього середовища;

Індекс ефективності використання ресурсів (ІЕР) враховує споживання ресурсів на душу населення та на одиницю випуску товарів і послуг;

Індекс соціального капіталу (ІСК) вимірює соціальну згуртованість, здоров'я, свободу, безпеку, рівність;

Індекс інтелектуального капіталу та інновацій (ІІК) оцінює рівень освіти та науки;

Індекс ефективності управління (ІЕУ) аналізує інфраструктуру, розподіл ресурсів, корупцію, ділові та фіскальні показники [24, с. 15].

У 2021 році Україна зайняла 66-ту позицію з оцінкою 47,3 бала, що є характерним для країн із трансформаційною економікою. У порівнянні з деякими розвиненими країнами Україна показала найнижчі результати у загальному індексі ГІСК та по двох підіндексах — інтелектуальному капіталу та управлінню. Проте за іншими підіндексами Україна показала кращі результати: у ІСК краще ніж США, у ІРЕ краще ніж Китай, а у ІПК краще, ніж Китай, Німеччина та Японія.

Зокрема, позиції України за індексом соціального капіталу та ресурсної продуктивності є нижчими за середні значення. Найгірші показники України спостерігаються у ресурсній продуктивності, де країна займає 111-те місце. Особливо слабкими є показники водоемності, відходоємності ВВП, виробництва електроенергії з видобувних джерел та використання відновлюваних джерел для виробництва електроенергії.

Аналізуючи динаміку України за підіндексами Глобального індексу сталої конкурентоспроможності (ГІСК) протягом 2016–2021 років, можна відзначити, що країна продемонструвала стабільне поліпшення лише в індексі ефективності використання ресурсів, а також в індексі природного капіталу, за винятком одного року.

Проте, за трьома іншими підіндексами та за загальним індексом ГІСК, позиції України погіршилися за зазначений п'ятирічний період, особливо значно за індексом соціального капіталу. Зокрема, позиції країни за інтелектуальним капіталом погіршилися, що вказує на проблеми у перспективах розвитку України.

У 2021 році Україна продемонструвала зниження місць у рейтингу за підіндексами соціального капіталу та ефективності управління порівняно з 2020 та 2016 роками. Особливі труднощі виявилися в таких аспектах, як дитяча смертність, індекс корупції, обсяг інвестицій у відношенні до ВВП, та якість публічних послуг, де показники були найгіршими. Ці тенденції вказують на критичні сфери, які потребують невідкладних втручань та покращень для підвищення загального рівня сталої конкурентоспроможності країни.

36 балів зі 100 можливих отримала Україна в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index - CPI) за 2023 рік, і тепер наша країна посідає 104 місце поміж 180 країн. Зростання України на 3 бали — один із найкращих результатів за минулий рік у світі. Також Україна стала однією з 17 країн в щогорічному CPI, що продемонстрували свій найкращий показник за увесь час (рис. 2.2)

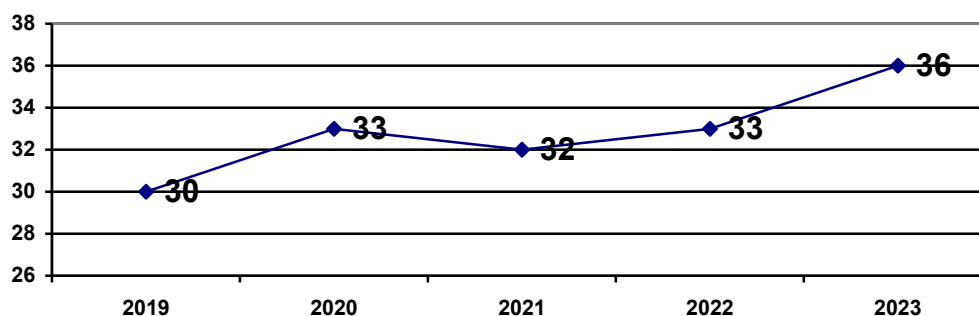

Рисунок 2.2 - Динаміка Індексу сприйняття корупції в Україні

Джерело: сформовано автором за даними [28]

Від часу Революції Гідності та розпочатих масштабних реформ, за минуле десятиліття Україна вдалося підвищити свої показники на 11 балів у рамках дослідження. Позитивні зміни у Індексі сприйняття корупції 2023 року, навіть у умовах повномасштабної війни, стали можливими завдяки енергійній діяльності антикорупційних установ та інших державних органів.

Уряд України вже оголосив про наміри з реалізації стійких планів реконструкції країни після завершення військового конфлікту з Росією. Окрім того, важливим кроком є збільшення частки відновлюваних джерел енергії у енергетичному балансі Києва до 45% до 2032 року, що є значним підвищенням порівняно з попередніми 10%.

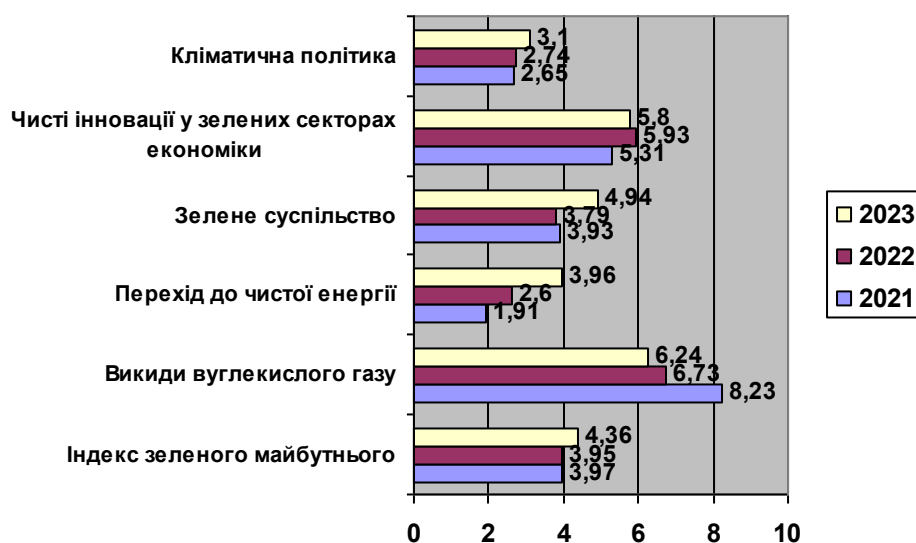

Рисунок 2.3 - Україна в рейтингу за Індекс зеленого майбутнього 2023

Джерело: сформовано автором за даними [28]

Загальний огляд екологічних показників України за період з 2021 по 2023 рік вказує на деякі покращення у сфері сталого розвитку. Особливо варто зазначити зростання Індексу зеленого майбутнього у 2023 році, що свідчить про зосередження уваги України на екологічній стійкості та розвитку політик, які сприятимуть економічному зростанню в довгостроковій перспективі. Редукція викидів вуглекислого газу свідчить про ефективність державних заходів, спрямованих на зниження негативного впливу на клімат. У цілому, Україна демонструє прогрес у реалізації сталих та екологічних ініціатив, хоча деякі аспекти, зокрема чисті інновації, потребують додаткових зусиль для повноцінного досягнення сталого розвитку у всіх сферах економічної та соціальної діяльності.

2.2 Аналіз стану та ефективності організації митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку в Україні

Державна митна служба України, заснована у 2019 році, є ключовим центральним органом виконавчої влади, завданням якого є впровадження державної митної політики та політики у сфері протидії правопорушенням,

пов'язаним з митним законодавством. Управління та координація діяльності служби здійснюються Кабінетом Міністрів України через Міністерство фінансів України.

Структура Державної митної служби визначена як центральний орган виконавчої влади, який має повноваження реалізувати державну митну політику та забезпечувати дотримання митного законодавства у боротьбі з правопорушеннями. Керівництво діяльністю служби забезпечує Кабінет Міністрів через міністра фінансів.

Митна служба України виступає як єдина національна система, яка об'єднує різноманітні митні органи, спеціалізовані митні установи та організації, формуючи єдиний механізм митного контролю та управління на території держави (рис. 2.4).

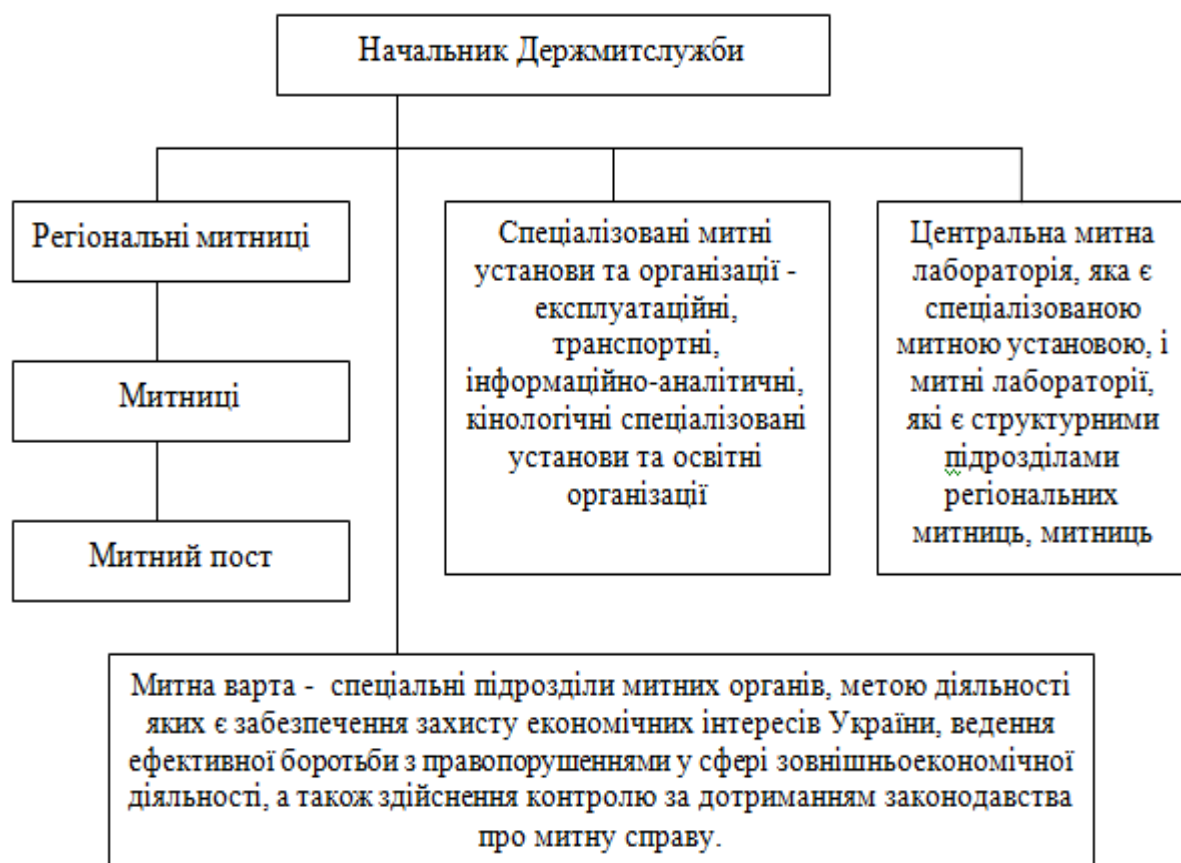

Рисунок 2.4 - Організаційна структура Державної митної служби України
Джерело: сформовано автором за даними [28]

Державна митна служба України виконує ряд критично важливих завдань, спрямованих на підтримку та розвиток митної системи країни. Серед ключових функцій цього органу виконавчої влади є реалізація державної митної політики, захист економічних інтересів України, а також забезпечення дотримання митного законодавства. Служба також активно впроваджує засоби митно-тарифного та позатарифного регулювання для товарів і інших предметів, що перетинають митний кордон України.

Важливим аспектом діяльності є постійне удосконалення процесів митного контролю та оформлення, а також співпраця з Національним банком України для забезпечення комплексного контролю за валютними операціями. Держмитслужба також взаємодіє з іншими уповноваженими органами виконавчої влади для захисту інтересів споживачів і забезпечення додержання державних інтересів на міжнародному ринку.

Значну увагу приділяється боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил, а також розвитку міжнародного співробітництва в митній справі. Керівництво та контроль за діяльністю митних органів здійснюють органи державної влади, зокрема Президент України, в рамках своїх повноважень, визначених Конституцією та законами України.

Спочатку митна політика виконувала виключно фіскальну роль, зосереджуючись на зборі коштів для державного бюджету. Однак з часом стало зрозуміло, що через митні механізми можна ефективно стимулювати внутрішнє виробництво, обмежувати імпорт іноземних товарів, та впливати на транспортні маршрути, що послужило основою для формування регуляторної функції митної політики. З часом, зросла потреба в захисті митних кордонів, боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил, що призвело до виділення захисної функції як ключової складової митної діяльності [16].

Розглянемо динаміку виконання планових показників митних надходжень до Держбюджету України (табл.2.3).

Таблиця 2.3 - Виконання планових показників митних надходжень до Держбюджету України, млрд. грн.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Надходження, план	343,66	395,4	382,763	455	528,3	459.7
Надходження, факт	338,85	372,5	358,617	485	300,8	487.0
Виконання плану, %	98,6	94,2	93,7	106,6	56,9	94.4
Недонадходження	4,81	22,9	24,146		227,5	27.3
Надходження понад план				30		

Джерело: сформовано автором за даними [29]

Обсяг митних надходжень у 2018 р.- 338,85 млрд грн, що на 35 млрд грн більше (+11,5%), ніж у 2017 р., але на 4,81 млрд грн менше (-1,4%), ніж планувалося.

Держмитслужбою у 2019 році навіть за умови зменшення плану надходження митних платежів на 20,1 млрд грн, завдання виконано лише на 94,2% (надійшло 372,5 млрд грн.). Недонадходження митних платежів становили 22,8 млрд грн.

Індикативний показник доходів Держбюджету 2020 р., доведений Міністерством фінансів України становив 382,763 млрд. грн. Фактично перераховано 358,617 млрд. грн., виконання індикативного показника становить 93,7%, недонадходження - 24,146 млрд. грн.

У 2021 р. забезпечено перерахування митних та інших платежів на суму 485 млрд. грн., що становить 106,6% від планового показника (455 млрд. грн.), понад індикатив надійшло 30 млрд. грн.

У 2022 році, незважаючи на виклики, спричинені повномасштабною війною, розпочатою росією, український бізнес проявив вражаючу стійкість та продовжив свою діяльність, що дозволило Державній митній службі України забезпечити виконання індикативного показника надходжень митних платежів до державного бюджету на рівні 56,9%. Загалом, у 2022 році було перераховано 300,8 млрд грн, з запланованих 528,3 млрд грн [28].

Протягом 2023 року, результати роботи митної служби продовжили поліпшуватись. До державного бюджету України було перераховано митні та інші

платежі на суму 459,7 млрд грн, що складає 94,4% від запланованого показника у 487,0 млрд грн. Це свідчить про значне збільшення надходжень митних платежів у порівнянні з попереднім роком — на 158,9 млрд грн або 52,8%.

Як видно з табл. 2.3, тільки у 2021 р. Державна митна служба України змогла перевищити індикативні показники, а в решту років планових показників досягти не вдавалось, що не свідчить як про ефективність митного контролю, так і про якість прогнозів майбутніх митних надходжень.

Фактори, що вплинули на стан надходжень митних платежів у 2023 році:

- повномасштабна війна росії проти України, запровадження в Україні воєнного стану, як наслідок зменшення обсягів виробництва, зміна логістичних маршрутів, блокування морських торговельних портів, закриття повітряного простору, тимчасове вимушене призупинення діяльності окремих митниць;

- застосування у першому півріччі 2023 року 7 % ставки ПДВ та знижених ставок акцизного податку на операції з імпорту пального. Так, сума ПДВ, що не надійшла до бюджету за рахунок зниження ставки з 20 до 7 %% становить 24 018,4 млн грн, а акцизного податку у зв'язку із запровадженням знижених ставок — 10 042,5 млн гривень;

- блокування у листопаді – грудні польськими перевізниками руху вантажного транспорту у пунктах пропуску на польсько-українському кордоні. За здійсненими Держмитслужбою розрахунками у листопаді 2023 року до держбюджету не надійшло понад 9,87 млрд грн, а у грудні 2023 року – близько 10,85 млрд грн.;

- прийняття низки законодавчих змін з питань пільгового оподаткування товарів, що ввозяться в Україну в умовах воєнного стану. У 2023 році загальна сума звільнень від сплати митних платежів при імпорті товарів в Україну склала 173,8 млрд грн, що на 5,6 млрд грн менше порівняно з 2022 роком.

Найбільша питома вага наданих пільг (34,5 % від загальної суми звільнень від сплати митних платежів або 60 млрд грн) становлять пільги, надані на період дії воєнного стану, переважно при імпорті товарів оборонного призначення. Суттєвий обсяг наданих пільг (48,7 млрд грн, або 28 % від загальної суми умовно

нарахованих митних платежів) припадає на імпорт підакцизних товарів, ввезених як сировина для виробництва тютюнових та алкогольних виробів.

Значну частину (17,5 % від загальної суми умовно нарахованих митних платежів, або 30,4 млрд грн) становлять тарифні пільги (тарифні преференції), які застосовуються до товарів, що походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори (країни СНД, держави ЄАВТ, країни ЄС, Канада, Держава Ізраїль, Сполучене Королівство Великої Британії та Північна Ірландія) [28].

Для забезпечення виконання індикативних показників доходів державного бюджету, Державна митна служба України застосувала низку заходів, спрямованих на підвищення контролю в кількох ключових аспектах митної політики. Зокрема, посилено контроль за коректністю визначення митної вартості товарів, класифікації товарів, визначення країни походження, а також повнотою оподаткування та правомірністю застосування пільг щодо митних платежів (рис. 2.5).

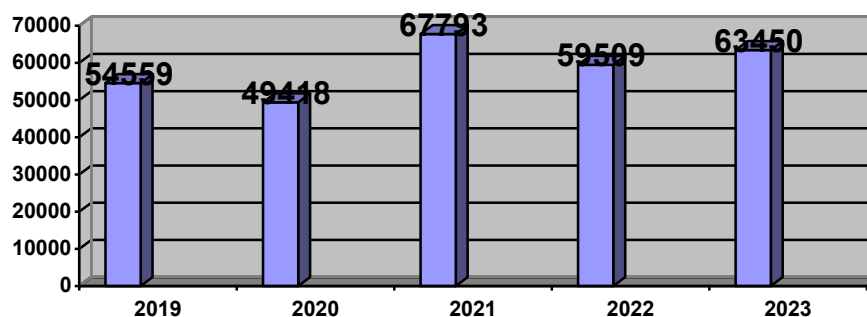

Рисунок 2.5 - Динаміка оподаткованого імпорту, млн.. дол. США

Джерело: сформовано автором за даними [28]

Як видно з рис.2.5, найбільший обсяг оподаткованого імпорту в останні роки припадає на 2021 р. У 2020 р. імпорт зменшився на 5141 млн.. дол. США (на 9,42%) в порівнянні з рівнем 2019 р. У 2021 р. імпорт більшився на 18375 млн.. дол. США (на 37,18%) в порівнянні з рівнем 2020 р. У 2022 р. імпорт зменшився на 23991 млн.. дол. США (на 35,39%) в порівнянні з рівнем 2021 р. Динаміку

основних показників «соціально-економічного розвитку України у 2018-2021 р.р. наведено на рис.2.3 (Додаток Д).

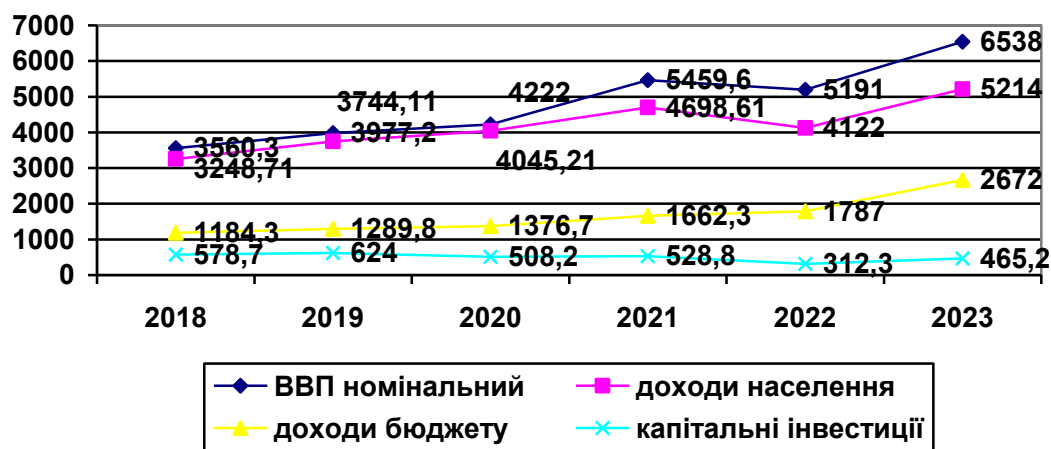

Рисунок 2.6 - Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку України у 2018-2021 р.р., млрд..грн.

Джерело: сформовано автором за даними [28]

В економічному контексті, згідно з даними на рисунку 2.6, спостерігається значне зростання номінального ВВП та доходів населення України у 2019-2021 роках. У 2022 р. через війну ці показники помітно зменшилися, а 2023 р. відбулось їх значне зростання. Проте, поруч із позитивними тенденціями існують і негативні: хронічний дефіцит бюджету, негативне сальдо зовнішньої торгівлі, низький рівень капітальних інвестицій, скорочення населення, в тому числі працездатного віку, та зростання безробіття.

Пандемія COVID-19 у 2020 році стала значним викликом для багатьох країн, включаючи Україну. Жорсткі обмежувальні заходи вплинули на ключові галузі економіки, такі як туризм, ресторанний бізнес, розважальна індустрія, експортне виробництво та сфера послуг. Внаслідок цих обставин спостерігалось значне зниження економічної активності, що призвело до зменшення інвестицій, обсягів виробництва, а також до скорочення штату і збільшення чисельності безробітних на 35,7% у 2020 році [33, с. 34].

У 2022 році металургійна промисловість України зазнала значних втрат, особливо важкої ситуації опинилися підприємства, розташовані на сході та півдні

країни, які історично відігравали ключову роль у економіці і експорті. Серед найбільш постраждалих - "Азовсталь" та ММК Ілліча у Маріуполі, в результаті чого галузь втратила від однієї до двох третин своїх активів, а обсяги виробництва скоротилися на 70%. Ці події призвели до того, що металургійний сектор вперше поступився лідерством у сфері експорту аграрному сектору.

Станом на 1 січня 2022 року валютні резерви України становили майже 31 млрд доларів США, проте до липня цього року вони знизилися до 22,8 млрд доларів США через економічні та воєнні потрясіння, але до 1 грудня вони знову зросли до майже 28 млрд доларів США. Незважаючи на важкі умови, українські виробники змогли експортувати продукцію на майже 37 млрд доларів США протягом року.

З початку війни з росією до країн Європи емігрувало 7,8 мільйонів українців, переважно жінок та дітей, тоді як до 3 мільйонів могли потрапити до росії, як насильно, так і добровільно. Економічні труднощі відображені також у падінні заробітних плат: номінальна зарплата зменшилася на 5%, а реальна зарплата, з урахуванням інфляції, знизилася на понад 20%.

Завдяки зерновій угоді, яка була досягнута за посередництвом ООН та Туреччини, аграрний сектор України отримав можливість підтримувати свій експортний потенціал, на відміну від металургійної галузі, експорт якої знизився на 62%.

У 2023 році реальний ВВП України демонструє відновлювальне зростання на рівні 5-5,5% після падіння на 28,8% у 2022 році. Відновлення економіки є помітним, хоча рівень ВВП все ще залишається на чверть нижчим порівняно з 2021 роком. Початок 2023 року характеризувався спадом ВВП, проте наступні три квартали показали зростання. Однак, зростання має місце на фоні низької бази попереднього року, і, незважаючи на позитивну динаміку, економічне відновлення виявилось неповним, оскільки реальний ВВП за кожним кварталом 2023 року залишався нижчим, ніж у відповідному кварталі 2021 року.

В умовах військового конфлікту, реалізація митної політики в Україні вимагає особливого підходу та посиленої уваги. Основні завдання митної

політики наразі включають контроль за переміщенням товарів через державний кордон, запобігання експорту товарів, які можуть бути використані у військових цілях, та забезпечення безпеки на митниці [12, с. 101].

Ефективна реалізація митної політики є важливою складовою економічного відновлення країни в умовах війни. Незважаючи на виклики, такі як забезпечення митної безпеки під час воєнних дій, Україна активно впроваджує сучасні технології для контролю та перевірки вантажів. Зокрема, система «Ризик-менеджмент» дозволяє ефективно виявляти та запобігати незаконним поставкам товарів, що становлять загрозу національній безпеці.

У контексті військового конфлікту, митна політика України зіткнулася з низкою значних викликів, які вимагають адаптації та інноваційних підходів до забезпечення ефективності митного контролю. Одним з основних викликів є збільшення обсягів переміщення вантажів через кордон, зокрема значне зростання імпорту та експорту товарів, необхідних для задоволення військових та цивільних потреб. Це вимагає вдосконалення методів митного контролю, включаючи впровадження новітніх технологій для ефективної перевірки вантажів.

Ще одним серйозним викликом є забезпечення митного контролю на тимчасово непідконтрольних територіях, де існують нелегальні митні пости. В умовах війни необхідно контролювати переміщення товарів, що можуть бути використані для воєнних цілей, що вимагає співпраці з міжнародними організаціями та партнерами для боротьби з контрабандою.

Ключовим аспектом митної політики є інтеграція сучасних технологій, зокрема системи "Ризик-менеджмент", яка допомагає виявляти і запобігати незаконним поставкам. Ці заходи спрямовані на підвищення безпеки на митному кордоні та захист економічних інтересів країни в умовах війни.

Такі виклики та перешкоди неминуче впливають на соціально-економічний розвиток країни. Війна породжує не лише безпосередні збитки та втрати, але й потребує перегляду стратегій та пріоритетів у довгостроковій перспективі. Все це визначає необхідність реформування митної політики та

впровадження гнучких та ефективних методів управління митними процесами, що в свою чергу сприятиме відновленню і стабілізації національної економіки.

У 2025–2026 роках основними завданнями митної політики України стають розвиток передбачуваної та прогнозованої митної системи, заснованої на практиці Європейського Союзу (ЄС). Це передбачає не тільки підвищення якості ведення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), але й забезпечення балансу між безпековими функціями митниці та партнерськими відносинами з бізнесом. Крім того, акцент робиться на інтеграцію українських підприємств у міжнародні ланцюги постачання товарів [28].

Для досягнення цих цілей Україні потрібно:

1. Уніфікувати проходження митних процедур з ЄС, забезпечуючи їх прозорість та зрозумілість для учасників ЗЕД;
2. Розширити практичну реалізацію вже запроваджених в Україні митних процедур ЄС, що дозволить поліпшити інтеграцію українських підприємств у європейський ринок;
3. Здійснити переорієнтацію ЗЕД у воєнних та післявоєнних умовах, спрощуючи доступ українських компаній до європейських та глобальних ринків, що може стати підготовчим кроком до створення єдиного митного простору з ЄС;
4. Вжити заходів для забезпечення відповідності критеріям країни-кандидата на вступ до ЄС, особливо у сфері ІТ митниці, що передбачає модернізацію митних технологій та систем.

Такий комплексний підхід до реформування митної політики допоможе Україні не тільки адаптуватися до вимог ЄС, але й посилити власну економічну безпеку та покращити умови для міжнародної торгівлі.

РОЗДІЛ 3.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід організації митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку в Європейському Союзі та США

Вивчення досвіду розвинутих країн у сфері митної політики та організації роботи митних органів може стати значущим для оптимізації та модернізації вітчизняної митної системи України. Зокрема, важливими є практики, які впроваджуються у Сполучених Штатах Америки.

Митно-прикордонна служба США, що діє під егідою Міністерства внутрішньої безпеки, відповідає за виконання широкого спектру завдань, які узагальнюють основні напрямки митної політики країни:

1. Протидія тероризму та нелегальній міграції, що є важливою правоохоронною функцією;
2. Охорона державного кордону, забезпечення його недоторканності;
3. Сприяння економічному розвитку країни та захист вітчизняних ринків;
4. Підтримка туризму та сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків;
5. Збереження культурної спадщини та захист довкілля [23, с. 170].

Цей досвід може бути особливо корисним для України, яка прагне інтегруватися в міжнародні економічні та безпекові структури, та в умовах війни потребує ефективних механізмів контролю на своїх кордонах. Основна перевага Митно-прикордонної служби США полягає у комплексному підході до вирішення різноманітних завдань, що може слугувати прикладом для структурування митних

органів України таким чином, аби покращити їхню ефективність і відповідність до міжнародних стандартів.

Такий інтегрований підхід дозволить не тільки захистити кордони та забезпечити внутрішню безпеку, але й створити умови для активізації економічної діяльності, підтримки культурного обміну та забезпечення екологічного благополуччя.

Митно-прикордонна служба Сполучених Штатів є одним із найбільших правоохоронних органів країни за кількістю співробітників, які виконують широкий спектр функцій. Вона включає різноманітних спеціалістів, таких як прикордонні агенти, митні офіцери, торгові спеціалісти, пілоти літаків, кінологи, аграрії та співробітники місії підтримки. Це дозволяє службі виконувати комплексні завдання, які є ключовими для національної безпеки та економічного розвитку.

Структура Митно-прикордонної служби США досить розгалужена, що відображає складність і різноманітність її функцій:

- Митниця відповідає за паспортний та митний контроль у зонах митного контролю та на пунктах пропуску.
- Повітряно-морські сили здійснюють контроль і патрулювання в повітряному та морському просторі.
- Прикордонний патруль виконує завдання поза пунктами пропуску, забезпечуючи безпеку на кордонах.
- Підрозділи розслідувань та підрозділи торгівлі займаються викриттям правопорушень та контролем за здійсненням торговельних операцій.
- Служба забезпечення виконує організаційно-розпорядчі функції.

Така структура дозволяє не тільки ефективно контролювати пересування товарів і осіб через кордони, але й забезпечувати загальну безпеку та сприяти економічному розвитку. Завдяки діяльності митних органів, до федерального бюджету США надходить майже 1% від загальної дохідної частини бюджету [23, с. 171]. Цей досвід може слугувати взірцем для удосконалення митної системи України, особливо в умовах військового та післявоєнного відновлення.

Митний союз Європейського Союзу, створений у 1968 році, став ключовим елементом зовнішньої торгівельної політики ЄС і фундаментом для його Єдиного ринку, дозволяючи товаром вільно переміщатися в межах Союзу. Він запровадив єдиний тариф для товарів, імпортованих з третіх країн, і регулює транскордонне переміщення товарів, забезпечуючи єдність та взаємодію митних процедур по всьому ЄС.

Митний кодекс Європейського Союзу включає кілька основних процедур: експорт, що відомий як процедура вибуття товарів, імпорт або процедура прибуття товарів, реімпорт, що стосується зворотного вивозу, а також тимчасове зберігання та процедура вільної зони. Транзит товарів може відбуватися як внутрішнім, так і зовнішнім шляхом. Внутрішній транзит дозволяє товаром вільно переміщатися між країнами-членами ЄС, що є проявом чотирьох свобод Європейського Союзу: свободи переміщення товарів, робіт, послуг і капіталів.

Митні кордони між державами-членами ЄС носять умовний характер, проте Європейська комісія має право встановлювати квоти для виробництва певних товарів у різних країнах-членах, регулюючи таким чином імпорт та експорт всередині ЄС, з наданням компенсацій виробникам.

Митна політика ЄС у відносинах з країнами, що не є членами ЄС, включно з Україною, є досить жорсткою з метою захисту внутрішніх виробників і сприяння їхньому виходу на зовнішні ринки.

Аналіз правового регулювання митних режимів в ЄС показує необхідність приведення національного митного законодавства України у відповідність до стандартів Європейського Союзу. Це включає гармонізацію та імплементацію змін до Митного кодексу України, особливо з огляду на положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що відкриває перед Україною перспективи для розширення ринків збуту та розвитку вітчизняного виробництва.

За останнє десятиліття Митний союз зіткнувся з рядом викликів, які потребують швидкого реагування та адаптації до сучасних реалій. Згідно із звітом про оцінку впливу митної реформи ЄС у 2023 році, основні виклики включають:

Зростання електронної торгівлі - це збільшення обсягів онлайн-продажів ставить під сумнів ефективність існуючої митної моделі, оскільки традиційні механізми можуть бути неадекватними для швидкого оброблення великої кількості маленьких вантажів.

Зростаючі нефіскальні вимоги - це включає забезпечення безпеки продукції, охорону здоров'я людей, тварин і рослин, а також захист навколишнього середовища, що вимагає більшої регуляції та контролю.

Потреба у поданні подібної інформації про товари - вантажі часто проходять через багато різних органів влади, що може вимагати повторного введення даних через використання різних та несумісних ІТ-систем.

Незадовільна якість даних - проблеми з доступом, якістю та аналізом даних ускладнюють ефективний митний нагляд та аналіз ризиків.

Різниця у практичному впровадженні - держави-члени ЄС можуть значно відрізнятись у методах та ефективності митного контролю.

Вирішення цих викликів потребує інноваційних підходів та реформ, що зосереджені на інтеграції і використанні новітніх технологій для поліпшення митних операцій, а також на зміцненні міжнародної співпраці для створення більш гнучкої та адаптивної митної системи.

Проблеми, з якими зіштовхується Митний союз ЄС, вимагають негайних рішень, щоб адаптуватися до змінюваних умов світової торгівлі та забезпечити ефективний контроль за переміщенням товарів через кордони ЄС. Однією з основних викликів є необхідність модернізації ІТ-систем, які в даний час не можуть ефективно обробляти великий обсяг митних декларацій. Це особливо актуально для малих посилок електронної торгівлі, вартість яких часто занижена для уникнення митних платежів, що призводить до втрат доходів для ЄС.

Важливо відзначити, що незаконні товари або продукція, що не відповідає вимогам безпеки, можуть потрапляти на ринок ЄС і створювати серйозні загрози для здоров'я та безпеки громадян. Це підкреслює необхідність посилення митного контролю та покращення якості перевірок.

У відповідь на ці виклики, 17 травня 2023 року, Європейська комісія представила амбітну пропозицію щодо реформи Митного союзу, яка стала наймасштабнішою з моменту його заснування в 1968 році. Основна мета цієї реформи - створення нової електронної митниці ЄС, яка б змогла адекватно відповідати на сучасні виклики та забезпечити більш ефективний контроль і керування торговельними потоками.

Також важливо підкреслити зв'язок між ефективністю митного контролю та виконанням торговельної політики ЄС. Належне функціонування Митного союзу має критичне значення для забезпечення рівних умов конкуренції між виробниками всередині ЄС та їх іноземними конкурентами, що є ключем до створення робочих місць і сприяння економічному зростанню в регіоні [36].

Пропонована реформа митної системи ЄС націлена на адаптацію до нових глобальних умов та потреб ринку, особливо у контексті стрімкого зростання електронної торгівлі та зміни стандартів безпеки і якості. Сучасний світ вимагає від митних служб більшої гнучкості та здатності швидко реагувати на зміни, тому основна увага реформи зосереджена на цифровій трансформації і спрощенні процесів для законних трейдерів.

Основні аспекти реформи митної системи ЄС включають:

- Створення Європейської митної влади (EU Customs Authority). Це новий орган, який буде керуватися засадами е-Митниці ЄС (EU e-Customs) і забезпечувати єдність і координацію між національними митними адміністраціями членів ЄС.

- Центр митних даних ЄС (EU Customs Data Hub). Цей центр має стати новим вузлом для збору та аналізу даних, замінивши існуючу ІТ-інфраструктуру країн-членів. Очікується, що він дозволить заощадити до 2 млрд євро операційних витрат щорічно завдяки більш ефективному використанню ресурсів і централізованому управлінню.

- Покращений підхід до управління ризиками та митних перевірок. Реформа включає вдосконалення методів оцінки та управління ризиками для

забезпечення більшої ефективності митних перевірок, що має на меті захистити ринок ЄС від незаконних і потенційно небезпечних товарів.

- Мета реформи. Реформа має на меті не тільки забезпечити більшу ефективність та швидкість митного оформлення, але й зробити процеси більш прозорими та доступними для бізнесу, особливо для надійних трейдерів. Це дозволить зменшити адміністративне навантаження та витрати, а також підвищити безпеку та захист на єдиному ринку ЄС, забезпечуючи рівні умови конкуренції для всіх учасників ринку.

Реформа митної системи ЄС є ключовим кроком у відповіді на сучасні виклики та у вирішенні проблем, що виникли в результаті глобалізації та технологічних змін у світовій економіці [15, с. 9].

Реформа митної системи ЄС спрямована на створення більш ефективного, безпечного та екологічно сталого митного режиму, що відповідає сучасним вимогам цифрової епохи. Нова структура забезпечує значні поліпшення у взаємодії між митною службою та бізнес-середовищем, зменшуючи адміністративний тягар на компанії та сприяючи більш швидкому і простому переміщенню товарів через кордони.

Основні аспекти реформи митниці ЄС:

- Цифрова трансформація. Введення ЄС e-Митниці та Центру митних даних ЄС (EU Customs Data Hub), який стане основою для збору, обробки та аналізу митної інформації. Це дозволить інтегрувати штучний інтелект та машинне навчання для оптимізації митних процесів.

- Спрощення процедур для надійних трейдерів. Впровадження системи Trust & Check, яка розширює концепцію авторизованих економічних операторів (AEO). Трейдери з високим рівнем довіри отримають можливість швидшого оформлення товарів, з мінімізацією прямих перевірок.

- Зменшення адміністративних витрат: реформа має на меті скорочення адміністративного тягара для бізнесу на 25%, надаючи можливість вносити дані в єдиний митний портал та мінімізувати повторне введення інформації; покращення безпеки та ефективності митних перевірок, нові технології дозволять митним

органам ефективніше ідентифікувати та відслідковувати потенційні ризики для безпеки, борючись з контрабандою та іншими порушеннями митних правил, не наражаючи при цьому законний бізнес на зайві перешкоди.

Реформа митної служби ЄС, таким чином, представляє собою великий крок уперед у модернізації та оптимізації митних процесів, підтримуючи одночасно цілі ЄС щодо забезпечення робочих місць, зростання, і стратегічної автономії, що відповідає викликам сучасної глобальної економіки.

Пропозиції щодо митної реформи передбачають поступове впровадження нової системи Data Hub, яка спочатку стартує в 2028 році для поставок електронної торгівлі, а до 2032 року буде доступна і для інших імпортерів. Це покращить спрощення та ефективність митних процесів. Впровадження системи Trust & Check надасть можливість трейдерам здійснювати митне оформлення своїх імпортних поставок безпосередньо в митних органах країни, де вони знаходяться, незалежно від точки ввезення товарів до ЄС. Планований перегляд у 2035 році визначить, чи розширити ці можливості на всіх трейдерів, а з 2038 року використання Data Hub стане обов'язковим [36].

Нова система має на меті систематичне оцінювання ланцюжків постачання та виробничих процесів товарів, що імпортуються до ЄС. Штучний інтелект буде використовуватися для аналізу, моніторингу даних та прогнозування потенційних проблем, що значно підвищить ефективність митного контролю і дозволить зосередитись на виявленні та зупинці небезпечних або незаконних товарів. Це сприятиме дотриманню загальноєвропейських стандартів і заборон, наприклад, у сферах захисту клімату, недопущення вирубки лісів, примусової праці, а також сприятиме забезпеченню належного збору мит та податків, що важливо для національних і загальноєвропейських бюджетів.

Заміна паперових митних процедур на електронні вже протягом останніх десятиліть стала пріоритетом ЄС, що має на меті підвищення конкурентоспроможності європейського бізнесу та забезпечення вищих стандартів перевірок безпеки та надійності. Ініціатива електронної митниці є

важливим кроком у цьому напрямку, яка впроваджується в рамках Великої митної реформи ЄС, що розпочалась у 2023 році [15, с. 12].

Проект "Е-Митниця", запущений Європейською комісією, має на меті трансформувати та модернізувати митні процедури в країнах Європейського Союзу. Його основна мета — створити ефективнішу, безпечнішу та повністю інтегровану митну систему, яка відповідає сучасним вимогам цифрової економіки.

"Е-Митниця" має забезпечити безперервний обмін інформацією між економічними операторами та митними адміністраціями країн ЄС, а також здійснювати взаємодію між митними органами різних країн. Окрім того, проект покликаний поліпшити зберігання та обробку інформації, що стосується митних операцій.

Цей проект має дві основні цілі:

- Посилення безпеки на зовнішніх кордонах ЄС, щоб запобігати нелегальному ввезенню товарів та забезпечити дотримання міжнародних стандартів безпеки.
- Сприяння торгівельним процедурам, що зробить процес експорту та імпорту простішим та швидшим для підприємств, що, в свою чергу, сприятиме економічному розвитку.
- Впровадження "Е-Митниці" принесе значні переваги для урядів країн-членів ЄС, підприємств, які займаються імпортом та експортом, а також для громадян ЄС, оскільки це забезпечить більшу прозорість митних операцій та ефективність митного контролю.

3.2 Проблеми та напрями покращення організації митної політики у механізмі забезпечення сталого розвитку в Україні

У зв'язку з деякими негативними тенденціями, що ускладнюють розвиток митної політики в Україні, слід вирізнити кілька ключових напрямків для її вдосконалення. Важливими є такі зусилля:

Впровадження міжнародних стандартів і вимог є важливим для підвищення рівня захисту національних інтересів держави. Це забезпечить Україні ліпшу позицію на міжнародному рівні і допоможе захистити вітчизняних товаровиробників.

Спрощення митних процедур сприятиме зменшенню можливостей для зловживань у митній сфері. Зменшення бюрократії та введення більш прозорих механізмів оцінки та контролю знизить корупційні ризики та забезпечить швидшу обробку митних операцій.

Підвищення ефективності виявлення та протидії негативним явищам у сфері зовнішньої торгівлі важливе для забезпечення безпеки та відповідності міжнародним стандартам. Це дозволить ефективніше боротися з контрабандою та іншими порушеннями.

Покращення зовнішньоекономічної діяльності та створення оптимальних умов для її учасників забезпечить зростання обсягів зовнішньоторговельних операцій, що важливо для економічного розвитку країни.

Україна вже здійснює важливі кроки у напрямку гармонізації свого законодавства з правом Європейського Союзу, зокрема у сфері митної справи. Продовження роботи над змінами законодавства допоможе країні забезпечити не тільки відповідність до європейських стандартів, але й покращити міжнародну репутацію та налагодити взаємовигідні відносини з іншими країнами в контексті зовнішньоекономічної діяльності.

Стратегія сталого розвитку "Україна–2020" визначає реформування державної митної справи та інтеграцію в митну спільноту Європейського Союзу

як один із своїх пріоритетів [6]. Запропоновані зміни спрямовані на переорієнтацію митних органів з контрольно-наглядових функцій на надання сервісних послуг. Це може радикально змінити не тільки підходи у митній системі, але й вплинути на загальний курс державної митної політики в Україні.

Аналіз досвіду таких країн, як Польща, Литва та Данія, демонструє позитивні результати від спрощення митних процедур та введення більш сервісно-орієнтованих функцій. Проте, важливо відмітити, що у цих країнах сервісні послуги часто надаються за певну плату, що може стати додатковим джерелом доходу для митних органів.

Поняття «сервісно-орієнтована держава», яке вивчається дослідниками публічно-сервісних відносин, не суперечить ідеї «правової держави», а скоріше розширює її, вносячи елементи сервісу та клієнтоорієнтованості в державне управління [31, с. 164]. Це дозволяє не лише підвищити ефективність роботи митних органів, а й покращити взаємодію з бізнесом і громадянами, створюючи більш прозору та відкриту систему, що сприяє економічному зростанню.

З огляду на потребу реформування митної служби в Україні, стає важливим на законодавчому рівні чітко визначити сервісну діяльність митних органів, окреслити її основні функції та перелік. Це дозволить закріпити в законодавстві нові норми, які покращать публічно-сервісні відносини між державними митними органами і громадянами, а також юридичними особами.

Значною мірою важливо мінімізувати контрольно-наглядовий аспект у публічно-сервісних відносинах, що сприятиме підвищенню правосвідомості серед споживачів цих послуг. Такий підхід не тільки зробить митну службу більш орієнтованою на потреби громадян та бізнесу, але й допоможе забезпечити дотримання правил та законів.

Не менш важливо розробити механізми, які б стимулювали споживачів сервісних послуг до дотримання законодавства, наприклад, через введення відповідальності за подання неправдивих даних та документів. Враховуючи позитивний досвід європейських країн у цій сфері, Україні варто адаптувати кращі практики та впровадити необхідні законодавчі ініціативи.

Для успішного впровадження цих змін потрібно внести відповідні законодавчі зміни, які визначать нові орієнтири державної митної політики, створюючи основу для подальшого впровадження сучасних стандартів і підходів у роботі митних органів [17, с. 136].

З огляду на триваючі процеси інтеграції в митну спільноту Європейського Союзу, Україна активно працює над розробленням програм та стратегій, що сприяють цій меті. Це включає не лише прийняття відповідних законодавчих змін, але й чітке визначення ролі та функцій митних органів.

Потрібно чітко розмежувати функції митних органів на основні, які безпосередньо пов'язані з управлінням та контролем в митній сфері, та додаткові, які мають сервісний характер. Сервісні функції спрямовані на поліпшення взаємодії митних органів з бізнесом та споживачами, створюючи сприятливіше середовище для зовнішньоекономічної діяльності. Також важливо максимально автоматизувати митні процедури, де це можливо, для зменшення людського впливу та збільшення ефективності.

Сучасний світ диктує необхідність забезпечення швидкої та якісної митної обробки за рахунок спрощення наявних процесів, їхньої автоматизації та зменшення впливу людського фактора. Це включає сумісність інформаційно-комунікаційних систем митних органів України з системами інших країн, забезпечення якісного інформаційного обміну та високого рівня безпеки і доступності електронних інформаційних ресурсів.

Отримання статусу кандидата на вступ до ЄС наприкінці 2023 року зобов'язує Україну синхронізувати свої принципи роботи з країнами ЄС, особливо в митній сфері. Це включає відповідність у митних правилах та процедурах, що є ключовими для забезпечення плавної інтеграції України до ЄС та спільного митного простору [15, с. 21].

Україна зробила значні кроки у напрямі інтеграції з митними системами Європейського Союзу, які зокрема включають запровадження інституту Авторизованого економічного оператора (АЕО) у 2019 році та приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту у 2022 році (NCTS). Ці заходи

відіграють ключову роль у зміцненні митної безпеки та спрощенні транзитних операцій.

Запровадження "митного безвізу" в Україні з 1 жовтня 2022 року мало значний вплив на операційну ефективність митних процедур. Протягом 2023 року було оформлено 41 тисячу транзитних декларацій, і було вдано 182 авторизації на застосування транзитних спрощень. Загалом, країни-учасниці NCTS успішно завершили понад 33.6 тисячі переміщень, розпочатих митними органами України, а також було успішно завершено понад 7.6 тисяч переміщень, розпочатих в інших країнах [28].

Це свідчить про зростання ефективності митних процедур та розширення застосування системи спільного транзиту, що також дозволяє залучати більше підприємств до участі у цьому процесі. За 2023 рік було оцінено відповідність 57 підприємств, із яких 182 отримали авторизацію на застосування транзитних спрощень, тоді як понад 50 заяв від підприємств перебувають на різних етапах розгляду.

Ці заходи не лише сприяють спрощенню митного адміністрування в Україні, але й підготовлюють ґрунт для подальшої інтеграції країни в митні структури Європейського Союзу, відповідаючи вимогам і стандартам, що існують у ЄС.

Протягом 2023 року Україна здійснила значні кроки у виконанні зобов'язань за Конвенцією про процедуру спільного транзиту, використовуючи систему GMS для реєстрації електронних гарантій. Загальна кількість зареєстрованих загальних та індивідуальних електронних гарантій свідчить про активне впровадження цифрових процедур у митну практику країни. Успішне використання цих механізмів сприяє зменшенню корупційних ризиків та підвищенню прозорості митного оформлення.

Зокрема, на кінець 2023 року митні органи України використовували четверту фазу ІТ-системи спільного транзиту, поки країни ЄС здійснили перехід на п'яту фазу NCTS. Це вказує на потребу подальшої модернізації українських митних технологій для досягнення повної сумісності з системами ЄС.

У контексті стратегічного планування, Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки та Національна стратегія доходів до 2030 року закладають основу для подальшої цифровізації митної служби. Заплановано розробку і впровадження 17 нових ІТ-систем, що будуть сумісні з європейськими стандартами. Реалізація цих систем має включати розробку відповідних функціональних і технічних специфікацій, базованих на кращих практиках ЄС.

Ця стратегія підкреслює стратегічний підхід України до модернізації своєї митної системи, що сприятиме не тільки виконанню міжнародних зобов'язань, але й підвищенню ефективності внутрішніх митних операцій, забезпеченню безпеки та прозорості митного контролю.

Запланована реформа митниці в Україні акцентує на кардинальній трансформації системи у напрямку сумісності з Європейським Союзом. Серед запланованих заходів значне місце займає розробка та імплементація сучасних ІТ-систем. Зокрема, Єдина автоматизована інформаційна система митних органів (ЄАІС) та оновлене Єдине вікно для міжнародної торгівлі є частиною комплексу з 17 ІТ-систем, які повинні стати основою для нового митного обслуговування в Україні. Очікується, що ці системи будуть повністю інтегровані з європейськими аналогами, особливо в контексті підготовки до переходу на NCTS фази 5 в другому кварталі 2024 року.

Заходи, вжиті в рамках національної антикорупційної програми та стратегії доходів, спрямовані на створення міцної, ефективної та відкритої митної служби, яка зможе сприяти не тільки підвищенню доходів держави, але й боротьбі з корупційними та контрабандними ризиками.

Цілісність підходу України до митної реформи, включаючи розробку нового Митного кодексу на зразок ЄС, гармонізацію законодавства, а також зміцнення правового поля, підкреслює її стратегічні наміри інтегруватися у європейський економічний та регуляторний простір. Очікується, що ці заходи значно підсилять митну безпеку та спростять процедури для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, сприяючи ефективнішій інтеграції України в глобальні торговельні та економічні процеси.

Україна планує трансформувати митницю в східну митницю Європейського Союзу. У рамках Національної стратегії доходів та реформування митної політики, планується важливий етап трансформації української митниці в аналог східної митниці Європейського Союзу [28]. Цей процес є частиною ширшої стратегії, яка націлена на оновлення митних органів, активну боротьбу з контрабандою та гармонізацію митного законодавства України з європейськими нормами.

Заплановані реформи включають низку ініціатив, спрямованих на підвищення ефективності української митної системи та впровадження процедур, які відповідатимуть стандартам ЄС. Одним із ключових кроків є розробка та впровадження нового Митного кодексу України, ґрунтованого на Митному кодексі ЄС, а також зміцнення правової бази у сфері митного регулювання.

Серед важливих заходів також унормування кримінальної відповідальності за митні правопорушення, такі як контрабанда чи недостовірне декларування, та наділення митних органів додатковими повноваженнями в сферах оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування.

Завершення цих ініціатив разом із митною адміністративною реформою дозволить Україні інтегруватися в європейський економічний і регуляторний простір, зміцнюючи свої позиції як ключового митного партнера на східному кордоні ЄС.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на вищевикладене узагальнимо визначення сутності категорії «митна політика» наступним чином: це комплексне багатомірне поняття, яке поєднує в собі адміністративні, інституційні, економічні та соціальні механізми, що визначають порядок її реалізації для досягнення основної мети – захисту економічних інтересів держави.

Сталий розвиток є фундаментальною концепцією, яка підкреслює необхідність забезпечення потреб сьогодення без компромісу до можливостей майбутніх поколінь враховувати свої потреби, зокрема у контексті здорового і безпечного навколишнього середовища.

Митна політика України має міцну нормативну і законодавчу базу, що розвивалася протягом останніх десятиліть. Втім, перед Україною стоїть завдання її інтеграції в європейський та міжнародний економічні простори, що вимагає подальшого посилення законодавчої регуляції митних відносин для відповідності міжнародним нормам.

Для вдосконалення митної системи України критично важливим є приведення вітчизняної митної нормативно-правової бази у відповідність до міжнародних стандартів. Це сприятиме легшій співпраці з Європейським Союзом і іншими міжнародними організаціями та підвищить ефективність української митної політики у відповідності до глобальних правових норм.

Законодавчі ініціативи мають також підтримувати стабільність та узгодженість у функціонуванні митної системи, забезпечуючи ефективну взаємодію її елементів. Важливо, щоб нове законодавство враховувало інтереси всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності, включно з захистом прав споживачів та бізнесу на митному кордоні.

Такий підхід не лише вдосконалив митну політику України, але й сприятиме її сталому розвитку відповідно до міжнародних вимог та зобов'язань.

Відновлення України після війни потребує особливого фокусу на сталий розвиток і трансформаційні зміни в ключових секторах економіки, включаючи енергетику, аграрний сектор, і промисловість. Це передбачає інвестиції в ресурсоефективні технології, зміцнення виробничих ланцюгів, впровадження екологічних інновацій, і розширення використання відновлюваних джерел енергії. В контексті досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), Україна має зосередити зусилля на будівництві інфраструктури та розвитку людського капіталу.

Розглядаючи позиції України в міжнародних індексах сталого розвитку, важливо аналізувати причини повільного прогресу та шукати шляхи прискорення процесів, що ведуть до сталого розвитку. Незважаючи на численні державні стратегічні документи, ефективність реалізації ЦСР в Україні часто обмежена відсутністю чітких індикаторів та недостатньою відповідальністю за їх виконання.

Митна політика відіграє ключову роль у економічному відновленні України під час війни, але стикається зі значними викликами, такими як забезпечення митної безпеки, обробка зростаючих обсягів переміщення вантажів, та управління митним контролем на непідконтрольних територіях. У відповідь на ці виклики, Україна активно впроваджує нові технології та методики митного контролю, що сприяють забезпеченню ефективності митних процедур.

Ці заходи не тільки важливі для відновлення після війни, але й для довгострокового сталого розвитку, зміцнення міжнародних відносин та поліпшення економічного становища України на глобальній арені.

Україна, стикаючись із викликами війни, повинна активізувати зусилля у сфері митної політики, зокрема через міжнародне співробітництво, щоб забезпечити ефективний контроль та безпеку на кордонах. Це стане ключовим для економічного відновлення та досягнення сталого розвитку, не втрачаючи можливості задовольнити потреби майбутніх поколінь.

На прикладі зарубіжних держав, можна бачити різні підходи до митної політики. У США, де митна політика більш ліберальна, акцент робиться на розвиток глобальних комунікаційних систем, побудову інформаційної інфраструктури та забезпечення балансу між інформаційними правами і

приватністю. Натомість, Євросоюз зосереджує увагу на соціальних аспектах митної політики, розширенні соціальних послуг та активному розвитку інформаційної сфери, забезпечуючи суспільний доступ до мережевих послуг та підтримуючи соціальні дослідження.

Україна може взяти на озброєння кращі практики обох моделей, адаптувати їх до власних потреб і реалій воєнного часу, забезпечивши таким чином не тільки відновлення країни, але й її подальше вступання в митну спільноту ЄС. Розвиток митної політики повинен відповідати викликам глобальних змін, ставлячи на перший план ефективність, прозорість і справедливість в регулюванні міжнародної торгівлі.

В травні 2023 року ЄС розпочав велику митну реформу, мотивовану недоліками наявної системи, яка не відповідає сучасним вимогам. Особливо великі труднощі викликає обробка зростаючого обсягу декларацій від електронної торгівлі, а також проблема з незаконними і небезпечними товарами, які потрапляють на ринок ЄС. Центральним елементом реформи стане створення нового митного органу ЄС (EU Customs Authority) та запуск е-Митниці ЄС (EU e-Customs), яка буде керуватися з Центру митних даних ЄС (EU Customs Data Hub). Важливою складовою є Багаторічний стратегічний план для електронної митниці (MASP-C), котрий передбачає введення понад 40 нових ІТ-систем до 2030 року.

Україна, у свою чергу, активно працює над синхронізацією своєї митної діяльності з ЄС. Згідно з Національною стратегією доходів до 2030 року, передбачено розробку Довгострокового національного стратегічного плану цифрового розвитку, що включає впровадження 17 митних ІТ-систем, сумісних з європейськими стандартами. Цей крок підтверджує наполегливі зусилля України у наближенні до стандартів і вимог ЄС в митній сфері, що є ключовим для її майбутнього вступу до Європейського Союзу та її інтеграції у європейську економічну систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>(дата звернення 21.02.2024)
2. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 21.02.2024)
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>(дата звернення 21.02.2024)
4. Про зовнішньоекономічну діяльність Закон України від 16.04.1991 № 959-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення 21.02.2024)
5. Про Митний тариф України. Закон України від 04.06.2020 № 2697-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20>(дата звернення 21.02.2024)
6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 / Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>. (дата звернення 21.02.2024)
7. Ачкасова С.А., Абрамов В.С. Реалізація митної політики у контексті інтеграційних трансформацій. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки.* 2023. № 6. С. 121-125.
8. Бабюк А.М. Новітні орієнтири державної митної політики України. *Нове українське право.* 2022. №1. С. 88-93.
9. Базилевич В.В. Досягнення цілей сталого розвитку під час відбудови України. *Містобудування та територіальне планування.* 2023. Вип. 83. С. 29-37
10. Вдовіна Г. В. Митна політика України в умовах глобалізації. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2019. № 2-3. С. 130-144.
11. Гуцул І.А. Митна політика у фіскальному просторі України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2015. Вип. 10. С. 232-234

- 12.Дзюбинський А.В., О.В. Дзюбинська, О.В. Шегинський Митна політика в умовах воєнного стану. *Товарознавчий вісник*. 2023. Вип. 16. С. 98-104.
13. Іванов С.В. Адміністративно-правовий механізм реалізації державної митної політики в Україні: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Харківський національний університет внутрішніх справ. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5042/aref_Ivanov%20S%20V_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y(дата звернення 21.02.2024)
- 14.Івашова Л.М., Тополенко Н.М. Концептуальні підходи розвитку державної митної політики України у напрямі удосконалення механізмів регулювання і контролю ЗЕД в умовах євроінтеграції. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2023_9_7 (дата звернення 21.02.2024)
15. Караваєв Т., Калуга Н. Митна реформа ЄС: імплементація в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 1 (82). С.4-22.
- 16.Кийда Л.І., Шевченко Н.І. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_4_24. (дата звернення 21.02.2024)
17. Клим А.-В. В. Митна політика України в контексті сучасних суспільних викликів. *Демократичне врядування*. 2022. Вип. 1. С. 128-140.
18. Кунєв Ю.Д., Баязітов Л.Р. Визначення сутності та змісту основного митно-правового поняття "митна політика". *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право*. 2013. № 2. С. 7-18.
- 19.Литвинова Є. Досвід митно-тарифного механізму ЄС в умовах сталого розвитку. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*, 2021. Вип. 2 (88), С. 14-17

20. Луценко О. Митна політика України в умовах євроінтеграції: актуальні проблеми та шляхи розв'язання. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2021. 3(43). С. 62–70.
21. Мазур А.В. Державна політика у сфері державної митної справи: засоби реалізації за кодифікованим актом. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право*. 2012. № 2. С. 22-27.
22. Мосякіна О.А. Митна політика та принципи її реалізації в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2015. № 2. С. 207–211.
23. Мужев О.О. Модель розвитку митної політики в Україні в контексті розвитку економічних процесів. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27. С.167–172.
24. Мусіна Л.А., Кваша Т.К., Коваленко О.В. Оцінка результативності політики України на шляху до сталого розвитку за даними міжнародних рейтингів. *Наука, технології, інновації*. 2022. № 4. С. 3-19
25. Мусіна Л.А., Кваша Т.К. Методичні рекомендації із розроблення дорожньої карти НТІ для досягнення цілей сталого розвитку України *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 2. С. 146–160.
26. Нагорічна О. Еволюційні аспекти становлення та розвитку митної політики в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2019. Вип. 2 (43), С. 12-18.
27. Овдієнко О.В. Особливості стратегічного планування цілей сталого розвитку України. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2022. № 1. С. 99-134.
28. Офіційний сайт Державної Митної Служби URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення 03.02.2024 р.)
29. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua>. (дата звернення 17.03.2024).
30. Приймаченко Д. В. Митна політика держави та її реалізація митними органами : монографія. Дніпро: Академія митної служби України, 2006. 332 с.

31. Резнік Н.П., Боровик Т.В. Митна справа та митна політика держави. *Молодий вчений*. 2022. № 9. С. 162-165.
32. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави : монографія / Гребельник О.П., Пашко П.В., Шевчук С.В., Сушкова О.Є. та ін.; за ред. д.е.н., проф. О.П. Гребельника. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 266 с.
33. Тищенко В.Ф., Стасова Д.О. Виклики та перешкоди: роль митної політики в економічному відновленні України під час війни. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"* . 2023. № 9. С. 32-35
34. Цілі Сталого Розвитку. Україна. 2021: моніторинговий звіт. URL: [SDGs Ukraine 2021 Monitoring Report ukr.pdf \(ukrstat.gov.ua\)](https://ukrstat.gov.ua/ua/publications/SDGs_Ukraine_2021_Monitoring_Report_ukr.pdf). (дата звернення 21.02.2024)
35. Шинкарук І. Роль митної служби в забезпеченні безпеки економічного простору України. *Економіка та держава*. 2020. 3(89). С. 53–56.
36. EU Customs Reform – Summary of the Impact Assessment. 2023. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/eu-customs-reform_en (дата звернення: 03.01.2024).
37. The Global Sustainable Competitiveness Report, 10th edition. October, 2021. GSCI Scores 2021 URL: [vsczhttps://solability.com/theglobalsustainablecompetitivenessindex/downloads/](https://solability.com/theglobalsustainablecompetitivenessindex/downloads/). (дата звернення: 03.01.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А1 - Визначення поняття «митна політика»

Автор, джерело	Визначення
Митний кодекс України	«державна митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки»
Д.В. Приймаченко	митна політика являє собою систему заходів, що регулюють ввезення, вивезення та транзит переміщуваних через кордони даної держави товарів й інших предметів, їх митне обкладення, оформлення і контроль
А.В. Мазур	різновид державної політики, головним функціональним обов'язком, якої є – це забезпечення захисту національних інтересів та національної безпеки України в політичній, економічній, соціальній, екологічній та інших сферах.
Ю.Д. Кунєв та Л.Р. Баязітов	як діяльність держави з трансформації владних повноважень і певних інтересів суспільства (громадян), держави, торгівлі, промисловості в норми законів та правил, що стосуються ввезення, вивезення, переміщення або зберігання товарів.
І.А. Гуцул	митна політика включає в себе: принципи, що закладають правові підстави переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон; здійснюють правову регламентацію митних правовідносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності у напрямку захисту їх прав та законних інтересів в частині дотримання митних режимів, визначення правового статусу товарів, що підлягають оформленню; вчинення митних формальностей; порядку здійснення тарифного та нетарифного регулювання; реалізацію спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних заходів при імпорті товарів; справляння податкових та митних платежів, зокрема надання митних пільг; здійснення митного контролю»
О.А. Мосякіна	як систему політико-правових, економічних, організаційних та інших широкомасштабних заходів, спрямованих на реалізацію і захист внутрішньо- та зовнішньоекономічних інтересів держави з метою активного і цілеспрямованого здійснення політичних і соціально-економічних перетворень в умовах формування ринкової економіки і відповідних ринкових суспільних відносин
С.В. Іванов	складова частина зовнішньої та внутрішньої економічної політики держави, що регулюється нормами адміністративного права, спрямовану на охорону та захист за допомогою комплексу заходів адміністративно-владного характеру митних інтересів та закріплення правового інструментарію, необхідного для економічного зростання як держави, так і окремого індивідуума, поглиблення процесів економічної інтеграції нашої держави та входження до єдиного європейського економічного простору

Продовження таблиці А1

Автор, джерело	Визначення
Мужев О.О.	наявна система політико-правових, економічних, організаційних та інших заходів, метою яких є імплементація внутрішньо- та зовнішньоекономічних відносин країни, для того щоб вона була конкурентоздатною на глобальному ринку. Вона виступає як різновид державної політики, де основними пріоритетами та вектором розвитку – є захист національних інтересів в політичній, економічній, екологічній соціальній, та інших сферах суспільного життя.

Джерело: сформовано автором за даними [1,11,13, 18,21,22,23,30]

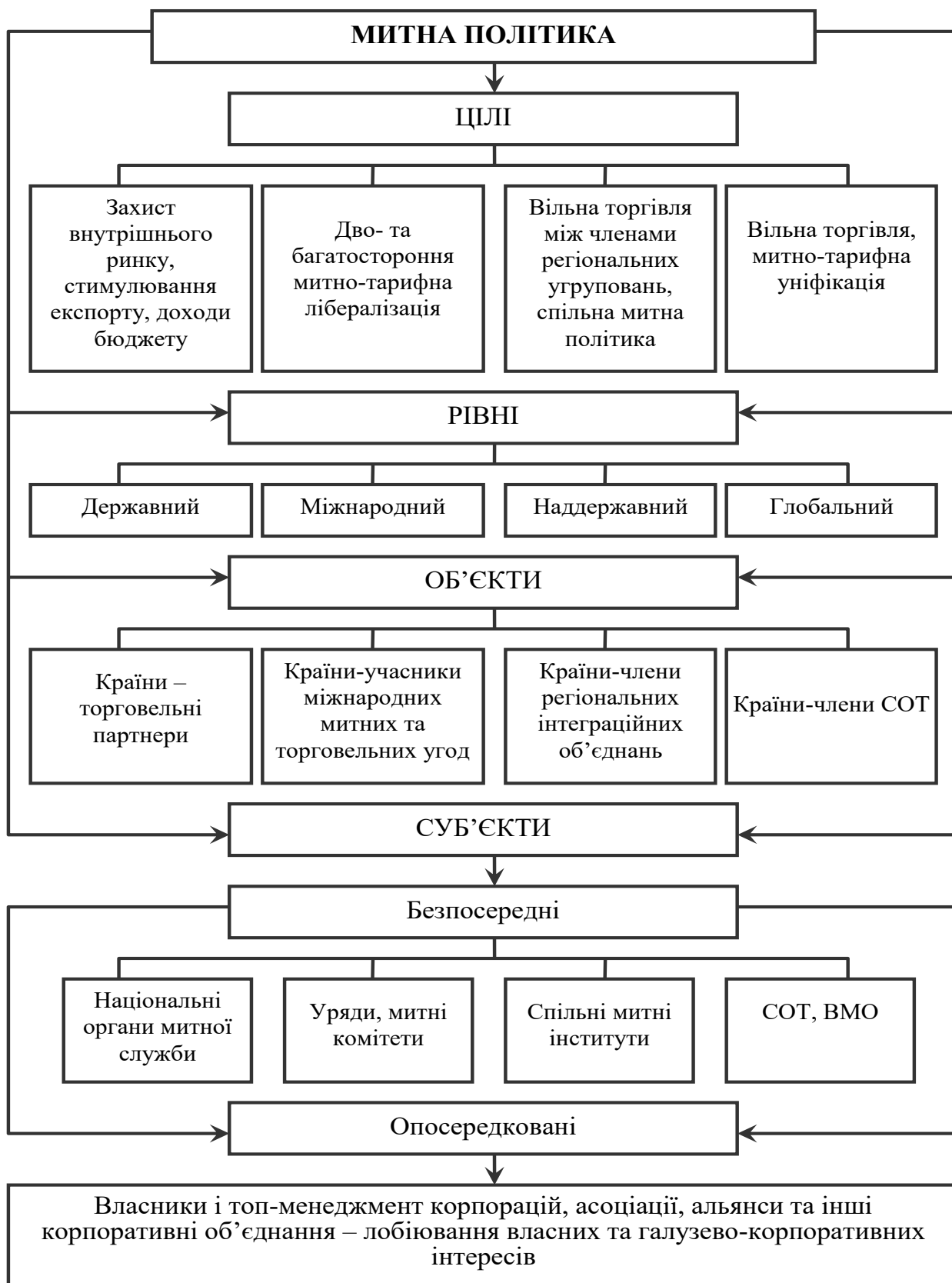

Рис. Б1 Інституційна ієрархія митної політики

Джерело: сформовано автором за даними [18]

Таблиця В1 - Rankings The overall performance of all 193 UN Member States

Rank	Country	Score
1	Finland	86.76
2	Sweden	85.98
3	Denmark	85.68
4	Germany	83.36
5	Austria	82.28
6	France	82.05
7	Norway	82.00
8	Czechia	81.87
9	Poland	81.80
10	Estonia	81.68
11	United Kingdom	81.65
12	Croatia	81.50
13	Slovenia	81.01
14	Latvia	80.68
15	Switzerland	80.54
16	Spain	80.43
17	Ireland	80.15
18	Portugal	80.02
19	Belgium	79.46
20	Netherlands	79.42
21	Japan	79.41
22	Hungary	79.39
23	Slovak Republic	79.12
24	Italy	78.79
25	Moldova	78.63
26	Canada	78.50
27	New Zealand	78.43
28	Greece	78.37
29	Iceland	78.27
30	Chile	78.22
31	Korea, Rep.	78.06
32	Uruguay	77.74
33	Luxembourg	77.65
34	Belarus	77.50
35	Romania	77.46
36	Serbia	77.34
37	Lithuania	76.81
38	Ukraine	76.52
39	United States	75.91
40	Australia	75.90

Джерело: сформовано автором за даними [37]

Таблиця Г1 - Індикатори затримки України на шляху сталого розвитку

Індекс	Підіндекс	Індикатори тупцювання (гальмування)
Індекс ефективності переходу до сталого розвитку	Економічний Екологічний Управлінський	Енергетична продуктивність Ресурсна продуктивність Верховенство права
Індекс зеленого майбутнього	Кліматична політика Зелене суспільство	Зелене будівництво Готовність до захоплення і зберігання CO ₂ Споживання відновлювальної енергетики Кліматичні заходи Відновлення після пандемії
Індекс ЦСР	<i>ЦСР 9</i> (Промисловість, інфраструктура та інновації)	Низька якість торгівельної та транспортної інфраструктури Видатки на ДіР (у % до ВВП)
	<i>ЦСР 2</i> (Міцне здоров'я справедливості та і благополуччя)	Рівень смертності внаслідок серцевосудинних захворювань, раку, діабету або хронічних респіраторних захворювань у дорослих віком 30–70 років (у %)
	<i>ЦСР 16</i> (Мир, сильні інститути)	Права власності Індекс сприйняття корупції 32 (шкала 0–100) Ув'язнені без вироку (% населення в'язниць)
Індекс зеленого зростання	Зелені економічні можливості	Відсутність стимулів і фінансів для розширення торгівлі екологічними товарами і послугами, для екоінновацій
	Ефективне використання ресурсів	Ефективна і стала енергія Ефективне та стає використання води
Індекс сталої конкурентоспроможності	Ефективності використання ресурсів	Водоємність ВВП Відходоємність ВВП Використання відновлювальних джерел для виробництва електроенергії
	Індекс інтелектуального капіталу	Фінансування науки Обсяг високотехнологічного експорту Результати оцінювання знань школярів (PISA) Кількість отриманих прав інтелектуальної власності на душу населення
	Індекс соціального капіталу	Дитяча смертність Материнська народжуваність Очікувана тривалість життя
	Індекс ефективного управління	Індекс корупції Обсяг інвестицій (у % до ВВП) Якість публічних послуг

Джерело: сформовано автором за даними [34]

Таблиця Д1 - Основні соціально-економічні показники України 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах) ¹ , млрд.грн	3560,3	3977,2	4222,0	5459,6
у розрахунку на одну особу, грн	84228	94633	101138	131944
Доходи населення, млрд.грн	3248,71	3744,11	4045,21	4698,61
Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), відсотків	109,8	104,1	105,0	110,0
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), відсотків	114,2	92,6	114,5	162,2
Індекс цін продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами (до попереднього року), відсотків	109,3	92,4	119,2	136,0
Зведений бюджет, млрд.грн				
доходи	1184,3	1289,8	1376,7	1662,3
видатки	1250,2	1372,4	1595,4	1845,4
дефіцит	67,8	87,3	224,5	187,8
Прибуток до оподаткування, млрд.грн	746,5	933,2	848,6	1352,12
Збиток до оподаткування, млрд.грн	317,4	268,3	545,4	232,82
Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд.грн	2625,9	3045,2	3019,4	3236,4
Капітальні інвестиції, млрд.грн	578,7	624,0	508,2	528,8
Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, млн.м ²	8,74	11,04	8,54	11,44
Перевезення вантажів усіма видами транспорту, млрд.т	1,6	1,6	1,6	1,6
Відправлення пасажирів транспортом загального користування ⁶ , млрд	4,5	4,3	2,6	2,7
Експорт товарів і послуг, млрд.дол. США	57,3	64,1	59,4	79,3
Імпорт товарів і послуг, млрд.дол. США	63,5	67,8	60,2	80,8
Чисельність постійного населення (на кінець року), млн	42,0	41,7	41,4	41,0
Природний приріст, скорочення (-) населення, тис.	-251,8	-272,3	-323,4	-442,3
Кількість зайнятих віком 15-70 років, тис.	16360,9	16578,3	15915,3	15610,0
Кількість безробітних віком 15-70 років (за методологією МОП), тис.	1578,6	1487,7	1674,2	1711,6
Рівень безробіття населення віком 15-70 років (за методологією МОП), відсотків	8,8	8,2	9,5	9,9
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	8865	10497	11591	14014

Джерело: сформовано автором за даними [28]